

Ніва

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

<http://www.kurier-poranny.com/niwa/>

№ 32 (2361) Год XLVI

Беласток 12 жніўня 2001 г.

Цана 1,50 зл.

У спадзяванні змен

Яўген МІРАНОВІЧ

У другой палове ліпеня над Польшчай прайшлі навальніцы, у выніку якіх, як і чатыры гады таму, вада заліла палову краіны. Разам з прыходам дэмакратыі заўсёды, калі толькі восенню маюць адбыцца парламенцкія выбары, летам неба пачынае плакаць і становіцца так мокра, што людзям вада вокнамі ў хаты ўліваецца. У 1997 г. да стэрна ўлады ўсплыла асабліва кампанія таварышаў, якія сваім кіраваннем нанеслі грамадзянам большыя затыраты, чым вада, вылітая на вуліцы гарадоў з усіх рэчак і ручайкоў.

Чытаючы ў газетах пра Гжэгажа Вячэжака, Владыслава Ямрожага, Эміля Вонсача, Тамаша Шышку і Рамуальда Шарамецева чалавек усведамляе сабе, чаму ў дзяржаўным бюджэце няма грошай на ахову здароўя, адукацыю, культуру і навуку. Аказваецца, што цяпер плацім найвышэйшыя ў свеце кошты за тэлефонныя паслугі. Нашы грошы аднак трапляюць і будуць трапляць на рахунак французскай тэлекамунікацыйнай фірмы, якая „пераканала” былога хрысціянскага міністра Тамаша Шышку, што грамадзянін Польшчы за тэлефон павінен плаціць больш за немца або амерыканца. Карумпаваны ЗХНаўскі чыноўнік, хаця адклікалі яго з пасады, застаецца на свабодзе і можа карыстацца — як гаворыць — „сумленна” заробленымі грашыма. Ніхто і нічога яму не дакажа. Таксама ў добрым самаадчуванні пасля цяжкай працы ў ПЗУ і ЗУС знаходзяцца Вячэжак і Ямрожа, не ўспамінаючы пра іх палітычнае акружэнне, якое доўгімі гадамі дазваляла ім рабаваць дзяржаву і суродзічаў.

У старажытнай Рымскай імперыі дзяржаўнае заканадаўства прадбачвала карумпаваным чыноўнікам высокія кары — асабліва губернатарам правінцый. Праз сотні гадоў існавання імперыі ніякія службы нікому і ніколі не даказалі парушэння гэтага заканадаўства. Кожны рымскі чыноўнік ведаў, што красці трэба столькі, каб забяспечыць сабе і сваім дзецям будучыню ды падарункі пракурорам і суддзям. Праблема толькі ў тым, што нават такая рацыянальная дзяржава як Рым не вытрымала карупцыйнага шаленства.

У тэлебачанні кожны дзень паказваюць палітыкаў, якія ездзяць па ўсіх кутках Польшчы і пераконваюць грамадзян, якімі яны будуць справядлівымі, сумленнымі, як яны не пераносіцца карупцыя ды гатовыя з ёю змагацца адразу восенню гэтага года, калі толькі сядуць у дэпутацкія крэслы. Яны кажучь нам як за пару месяцаў стане бяспечна на нашых вуліцах, колькі (не сваіх) грошай адвядуць на асвету, ахову здароўя, культуру і дапамогу беспрацоўным. Самы смешны спадар

[працяг 4]

Удзельнікі трыялога Беларусь — Скандынавія — Расія.

Усходы па Нобелеўскую прэмію

Ганна КАНДРАЦЮК

— Найбольшую рэкламу Беларусі ў Скандынавіі зрабілі Чарнобыль і Лукшэнка. Баюся, што калі не будзе Лукшэнкі, не будзе і цікавасці да Беларусі, — сказаў Дзмітры Плакс са Швецыі, зорка трэцяга трыялога „Беларусь — Скандынавія — Расія”. Госьць з краіны Нобелеўскай прэміі ехаў на салоны Villa Sokrates у заходнім стылі: найперш самалётам, пасля цягніком, далей на таксі, на канец перасеўся на фурманку.

— І кожную гадзіну мне тэлефанаваў, — жартаваў пасля Сакрат Яновіч.

— Я тэлефанаваў не таму, што заблудзіў, — не аставаўся ў даўгу госьць, — а таму, што хацелася з вамі пагаварыць!

To jest impreza na poziomie

Den Vitryska Trialogen Vitryssland — Skandinavien — Ryssland (Беларускі трыялог Беларусь — Скандынавія — Расія), арганізаваны аб’яднаннем Villa Sokrates, праходзіў з 27 па 29 ліпеня г.г. у Лапічах на падалёк Крынак. У агратурыстычны пансіён спадарства Маршалкаў з’ехала 14 гасцей з Беларусі, Швецыі, Польшчы і Расіі. Удзельнікі трыялога заняліся праблемай літаратурнай Скандынавіі і Расіі ў дачыненні да Беларусі.

На адкрыццё мерапрыемства прыехаў прыхварэлы вайт Багуслаў Мар’ян Панасюк:

— *To jest impreza na poziomie, elitarna. Stąd idzie dla nas reklama w świat*, — вайт найперш прывітаўся па-польску а пасля адазваўся і па-беларуску.

— Швецыя ў адрозненні ад Расіі нам дапамагае, — гаварыў Сакрат Яновіч, гаспадар трыялога, — бо ў нас як у шведаў падобны мужыцкі менталітэт, нас спалучае сялянскі лёс.

Ларыса Шчавінская і Юры Лабынцаў, расійскія даследчыкі беларускай тэ-

мы, не пагаджаліся з закідам. Аднак часта пра беларускую культуру казалі „наша” і як адзіныя сярод гасцей не карысталіся беларускай мовай.

Свята братоў Кабацаў

На добры пачатак гаспадары падрыхтавалі мастацкі пачастунак, родам з-пад Белавежскай пушчы. Трыпціх братоў Кабацаў — „Тры краявіды памежжа”: прэзентацыю літаратурна-перакладчыцкай творчасці Яўгеніюша Кабаца, вернісаж Віктара Кабаца і фотавыстаўку архітэктуры Яна Кабаца.

Жывапіс Віктара Кабаца насычаны колерамі і стыхійнай атмасферай Белавежскай пушчы.

— Гэтую судам ацалелую святыню натуре можна маляваць без канца, жаль толькі, што жыццё для гэтага закароткае, — гаварыў мастак.

— Царква Святога Духа ў Беластоку інспіраваная маімі ўспамінамі з дзяцінства, — архітэктар Ян Кабац здзівіў нават Сакрата Яновіча, якому манумент хутэй спалучаўся з Ноўгарадам. — Царква ўяўляе сабой божае полымя, а яно мне нагадвае сярэдзіну царкоўкі ў Нараўцы, са згараючымі свечкамі, іх пахам, святлом і цеплынёй.

Наконт Ноўгарада таксама пайшлі заўвагі, бо ў сутнасці ён паўтарае полацкі стыль.

Яўгеніюш Кабац, эсэіст і перакладчык, аўтар „П’янага анёла”, гаварыў таксама пра ўплыў на яго творчасць часоў дзяцінства і маладосці, праведзеных пад Нараўкай (народжаны ў Ваўкавыску на Беларусі). Творчасць эсэіста таксама свайго роду польска-беларуска-італьянскі трыпціх.

[працяг 2]

З Беларусі ў Беласток

Аляксей Дзенісеня: — Закончыўся мой кантракт з „Нёманам”. Кіраўніцтва гродзенскага клуба мае добрыя суадносіны з беластоцкімі дзеячамі. Маім трэнерам у Гродне быў Саладоўнікаў, які даўней выступаў у складзе „Ягелоні”. Ён і рэкамендаваў мяне трэнеру Лазарку.

[спорт 2]

Ці чакаць нам манны нябеснай?

А ёсць дзялянка дзейнасці для няўрадавых беларускіх арганізацый Беластоцчыны, і то больш станоўчая, чым арганізацыя мерапрыемстваў. Гэта перш за ўсё вядзенне пастаяннай асветніцкай працы сярод сялян на тэму гаспадарчай дзейнасці ў змененых капіталістычных умовах і рыначнай гаспадарцы.

[гаспадарка 3]

Горы, замкі і гарады Славакіі

Славацкія гарады таксама вартыя ўвагі — невялікія, збудаваныя на чалавечую мерку. Нават сталіца Браціслава налічвае нямнога больш за паўмільёна жыхароў. „У меншых гарадах такая атмасфера, як быццам затрымаўся там час, нават прыгарадскія фабрыкі не сапсавалі непаўторнай аўры старых добрых дзён”, — чытаем у даведніку Паскала.

[турызм 4]

Сустрэча з „Нараўчанкамі”

Мерапрыемства праходзіла 22 ліпеня г.г. і прыцягнула шмат пенсіянераў з навакольных вёсак. Шматгадовыя члены Саюза пенсіянераў атрымалі ганаровыя адзнакі. У мастацкай частцы выступілі калектывы „Нараўчанкі”. Завязаліся новыя знаёмствы.

[самадзейнасць 8]

Новая царква над возерам

У 1998 годзе суды жыхары перанеслі крыж са старой Луці. Узнікла задума пабудаваць храм-помнік для тых, хто тут астаўся жыць і тых ранейшых тутэйшых жыхароў, якія адсюль выехалі. Капліца мае быць для ўсіх, нягледзячы на веравызнанне, мае ўсіх яднаць, быць родным, святым кутком.

[асвячэнне 9]

Аркадзь Бяроза

Аркадзь пры санацыі закончыў толькі чатыры класы. Але восенню 1939 года прыйшлі саветы і наш герой пайшоў вучыцца ў пяты клас у вёску Сакі. Настаўнікі вучылі цікава і на высокім узроўні, аднак вучыцца не давялося доўга, бо ўспыхнула савецка-нямецкая вайна.

[ўспаміны 10]

Беларусь — беларусы

З Беларусі ў Беласток

З выходам футбалістаў беластоцкай „Ягелоніі” ў другую лігу ў камандзе паявіліся новыя ігракі, у іх ліку і Аляксей Дзенісеня з Беларусі. Яму 25 гадоў, жанаты, мае 190 сантыметраў росту, а важыць 76 кілаграмаў...

— У якіх камандах ігралі Вы дагэтуль?

— У мінскім „Дынама” і гродзенскім „Нёмане”.

— Якіх дабіліся Вы з імі поспехаў?

— У мінулым сезоне мая каманда „Нёман” заняла чацвёртае месца ў розыгрышы першай беларускай лігі.

— Які, наводле Вас, Ваш рэйтынг у беларускім футболе?

— Не прэтэндую на высокія месцы. Мяркую, што недзе ў сярэдзіне нападаючых першай лігі.

— Што Вас схіліла перайсці ў Беласток, у польскую другую лігу?

— Закончыўся мой кантракт з „Нёманам”. Кіраўніцтва гродзенскага клуба мае добрыя суадносіны з беластоцкімі дзеячамі. Маім трэнерам у Гродне быў Саладоўнікаў, які даўней выступаў у складзе „Ягелоніі”. Ён і рэкамендаваў мяне выдатнаму спецыялісту, трэнэру Лазарку. І мая жонка хацела ў Беласток, ёй у Польшчы падабаецца. Яе меркаванне таксама паспрыяла майму выбару.

— Ці былі іншыя праявы Вам?

— Было некалькі з Беларусі, нават выгаднейшыя фінансава.

— Якія Вашы першыя ўражання ад горада, клуба, каманды?

— У Беластоку я не ўпершыню. Клуб падабаецца і хлопцы добрыя. Трэба толькі часу, каб зладзіцца. Не адчуваю ніякіх праблем.

— Ці Вы знаёмы з польскім футбалам?

— Нямнога, з газет. Ігралі мы былі з камандай „Дыскаболія” Гродзіск. І маю знаёмых у першай польскай лізе.

— Што Вы мяркуеце пра шансы на асобных зборных у пятай адборачнай групе чэмпіяната свету?

— Польшча выйграе. Гэта моцная каманда, падабаецца мне. Ну а лёс дру-

гога месца вырашыць непасрэдна сустрэча Беларусь — Украіна. Цяжка ўгадаць, хто выйграе. Хацелася б, каб з групы выйшлі Польшча і Беларусь.

— Хто з’яўляецца Вашым футбольным кумірам?

— Падабаюцца мне многія ігракі, а найлепшым з іх я лічу Андрэя Шаўчэнку.

— Якімі відамі спорту займаліся Вы да раізння стаць футбалістам?

— Я футболам займаюся ад сёмага года жыцця. І так у футболе астаўся, нічым іншым не займаўся.

— Вы — мужчына высокі. Мабыць многа галоў забіваеце галавою?

— Так, забіваю і галавою, аднак аддаю перавагу ігры нагамі.

— Як бачыцца Вамі Ваша спартыўная будучыня?

— Пакуль астаюся ў „Ягелоніі”, а калі з’явіцца перада мною нейкая альтэрнатыва, кіраўніцтва беластоцкага клуба абяцала прыхільна паставіцца да яе.

— Дзякую за размову.

Гутарыў Аляксандр ВЯРЬЦКІ

P.S. За час ад гэтай размовы да выхаду сённяшняга нумара згаданая альтэрнатыва паявілася і Аляксей Дзенісеня вярнуўся з Беластока ў Беларусь.

Новы графік Беларускай Свабоды

Ад панядзелку 6 жніўня 2001 г. штодзённы эфір Беларускай Службы Радые Свабода павялічваецца з 4 да 8 гадзінаў.

Сьвежыя міжнародныя навіны, аператыўныя паведамленьні зь Беларусі, рэгіянальныя рэпартажы, экспрэс-аналіз падзеяў дня — у рэжыме жывога

7 295, 11 725 і 15 480 кілягерцаў, хвалі адпаведна — 41, 25 і 19 мэтраў.

Ад 20 гадзіны нашыя перадачы гучаць на частотах 7 190, 11 730 і 15 565 кілягерцаў. Хвалі — 41, 25 і 19 мэтраў.

Ад 22 гадзіны да паўночы праграма Свабоды перадаецца на частотах 9 530,

эфіру — шэсьць гадзінаў запар увечары (ад 18⁰⁰ да 24⁰⁰) на кароткіх і сярэдніх хвалях.

Кожную раніцу ад 6 да 8 гадзіны — сьвежыя навіны ў жывым эфіры і паўтор галоўнага вечаровага выпуску праграмы.

Новыя хвалі і частоты Беларускай Свабоды:

Ад 18-й гадзіны Свабоду можна слухаць на кароткахвалёвых частотах

9 750 і 11 865 кілягерцаў. Хвалі — 31 і 25 мэтраў.

Раніцай слухайце сьвежыя навіны ў жывым эфіры на частотах 6 170, 7 295 і 9 635 кілягерцаў, на хвалях адпаведна — 49, 41 і 31 мэтар.

Сталая частата на сярэдніх хвалях — 612 кілягерцаў.

в.а. дырэктара
Беларускай службы Радые Свабода
Багдан АНДРУСЫШЫН

Усходы на Нобелеўскую прэмію

[1 частка]

Заалагічная экзотыка

Ці атрымае ў найбліжэйшы час Нобелеўскую прэмію Васіль Быкаў? Вываты ў першую чаргу беларускія інтэлектуалы. Гэта ім найперш трэба заняцца ствараннем добрага грунту дзеля матэрыялізацыі гэтага пытання. Наколькі зараз беларускай папулярнасці спрыяе паганая слава Чарнобыля і Лукашэнкі — шанец вялікі!

— Для звычайнага шведа Беларусь успрымаецца як заалагічная экзотыка. Апошнімі гадамі рэкламу зрабіў Лукашэнка, бо яшчэ пяць-шэсьць гадоў трэба было б выкладаць геаграфію Еўропы, каб растлумачыць, дзе тая краіна ёсць, — гаварыў Дзмітры Плакс, мастак, паэт і перакладчык на шведскую мову, эмігрант з Беларусі, пражываючы ў Стакгольме. Ён таксама пацвердзіў падабенства паміж нашымі народамі.

— Шведы гэта багатыя беларусы. Іх цікавіць найперш тое, што ў асабістым агародзе. Навіны ў тэлебачанні пачынаюцца ньюсам тыпу „Лось перайшоў дарогу”.

Беларуская літаратура па-расійску

Першы беларускі аўтар, якога пераклалі на шведскую мову — Максім Багдановіч. Пасля, за савецкіх часоў, усе беларускія аўтары існавалі як прадстаўнікі савецкай літаратуры, якіх перакладалі з рускай мовы. Васіль Быкаў у сваю чаргу перакладаўся таксама з рускай мовы, аднак успрымаўся як беларускі пісьменнік. Зараз вялікай папулярнасцю карыстаюцца кнігі Святланы Алексіевіч пра Чарнобыль. Дарэчы, таксама рускамоўную літаратуру беларускіх аўтараў шведы ўспрымаюць як беларускую. Вялікую ролю ў прамоцыі беларускай культуры на Захадзе выконвае часопіс „Монолог”. Па сённяшні дзень не існуе шведскі пераклад з мовы арыгінала. Таксама як не існуе ў прыродзе шведска-беларускі і беларуска-шведскі слоўнік. Ластаўкай у гэтай справе з’яўляецца нядаўна заснаваны факультэт шведскай мовы на Лінгвістычным універсітэце ў Мінску, — па-

інфармавала перакладчыца з англійскай мовы Алена Таболіч.

Усходамі па асабістай ініцыятыве

Чарнобыль і дыктатура Лукашэнкі (зноў парадаксальна) спрычыніліся да шэрагу цэнных — гуманітарных, культурных і палітычных акцый. У 1999 годзе Шведскі Інстытут у Стакгольме пачаў рэалізаваць праект „Пратнёства ў культуры”, накіраваны на Прыбалтыку, Расію і Беларусь. У рамках праекта была выдадзена невялікая анталогія беларускай сучаснай літаратуры. У верасні 2000 года ў Гётэбаргу ў час кніжных таргоў вялася прамоцыя беларускай літаратуры „Беларусь — вольнае слова”, якая, дарэчы, карысталася вялікім зацікаўленнем.

У Беларусі ў сваю чаргу (як ва ўсім свеце) шведская літаратура вядомая і пажаданая. Асабліва дзіцячая, тыраж некаторых выданняў сягаў сенсацыйнай (для Беларусі) лічбы — 75 тысяч экзэмпляраў!

— Калі з’яўляецца ў нас новы пераклад са скандынаўскай літаратуры, — гаварыў перакладчык Лявон Баршчэўскі, — ён па асабістай ініцыятыве аўтара.

Сярод „белавежскіх” літаратараў перакладзеныя толькі апавяданні Сакрата Яновіча — на нарвежскую мову — таксама па асабістай ініцыятыве гданьскай перакладчыцы Івоны Чайко.

— Спадзяюся, што і нас, „белавежцаў”, заўважаць, — гаварыў Сакрат Яновіч, рэдактар „Annus Albaruthenicus” — і дадаў, што чарговы нумар выдання будзе прысвечаны шведска-беларуска-рускім перакладам.

На жаль, сярод удзельнікаў трыялога не пашанцавала сустрэцца ні аднаго „белавежца” — нават Віктара Шведа, якога апрача прозвішча спалучае са Скандынавіяй таленавітаць у дзіцячай літаратуры.

Сам Яновіч наракаў на недахоп зацікаўлення і падтрымкі з боку беларускіх інтэлектуалаў. Хаця, як сам адзначыў — у свеце ўсе важныя ініцыятывы трымаюцца на адной галаве.

Ганна КАНДРАЦЮК
Фота Міхала КОСЦЯ

Пагроза перавароту

Беларуская прэзідэнцкая кампанія ўступіла ў вастрэйшую фазу. На днях прэзідэнт адтэрмінаваў на неакрэслены тэрмін прыезд у Мінск групы назіральнікаў АБСЕ — а гэта, разумеюцца, галоўная ўмова таго, каб вынікі выбараў прызналі на Захадзе. А сёння [1 жніўня — рэд.] беларуская апазіцыя выступіла з экстранным зваротам да народа. Уладзімір Ганчарык, Сямён Домаш, Сяргей Калякін, Павел Казлоўскі, Міхаіл Чыгір і Міхаіл Марыніч заявілі, што ўчора [31 ліпеня — рэд.] Лукашэнкам „была агучана пагроза дзяржаўнага перавароту і раскрыта тэхналогія яго ажыццяўлення”, перадае „Інтэрфакс”. Гаворка ідзе аб тым, што на нарадзе з прадстаўнікамі выканаўчых органаў улады прэзідэнт заявіў: у краіне „сапраўдная інфармацыйная вайна”. Яе распальвае „нацыяналістычная апазіцыя”, якая складаецца з лідэра Федэрацыі прафса-

юзаў Уладзіміра Ганчарыка, дэпутата Вярхоўнага Савета мінулага склікання Сямёна Домаша і кіраўніка беларускіх ліберал-дэмакратаў Сяргея Гайдукевіча. Апазіцыя, маўляў, „хоча любымі шляхамі і сродкамі ўзяць уладу”. Але бацька, канешне, ахоўвае родны народ ад прапаганды апазіцыі, таму не дае (гэта Лукашэнка сказаў адкрытым тэкстам) „распаўзіцца гэтай заразе” за межы Мінска. На думку апазіцыі, прамова прэзідэнта на нарадзе з вертыкальшчыкамі і яго адмаўленне ад прыезду дэлегацыі АБСЕ — яўны доказ таго, што Лукашэнка ўсё яшчэ намерваецца адмяніць дэмакратычную працэдуру выбараў. Галасаванне, прыпомнім, назначана на 9 верасня. Вось у такой сітуацыі бацька і паехаў у Сочы на саміт без гальштукі, каб яшчэ раз высветліць, наколькі падтрымлівае яго Масква.

Політ.ру, 1.08.2001 г.

Словы шчырага спачування спадарыні Нэлі ШЧУКА
з прычыны напаткаўшага Яе гора
— смерці Маці —
выказваюць Праўленне Грамадскага камітэта пабудовы
Музея і асяродка беларускай культуры
ды Праўленне АДДЗЕЛА БГКТ у Гайнаўцы.

Ці чакаць нам манны нябеснай?

Вельмі шкада, што агульнапольская, аб'ектыўная і фармуючая грамадскую думку прэса недаступная некаторым ніўскім карэспандэнтам і чытачам „Нівы”. Не пішу пра журналістаў, бо іх абавязак чытаць, прынамсі, усё, што тычыцца беларусаў і Беларусі. Цэзары Галінскі, мінскі карэспандэнт „Газеты Выбарчай” піша (Г.В., 8.06.2001 г.): „Podobnie (так як арганізатара альтэрнатыўных прэзідэнцкіх выбараў у 1999 годзе Віктара Гангара і былога прэм'ера Міхаіла Чыгіра) potraktowano potencjalnych przeciwników Łukaszenki w tegorocznych wyborach prezydenckich. Potencjalnych, bo przed ogłoszeniem daty wyborów, nie mogli zgłosić kandydatów. Na początku roku aresztowano młodszego syna byłego premiera Czychira — jest podejrzany o handel kradzionymi samochodami. Syna zbiegłej do Wlk. Brytanii byłej szefowej Banku Narodowego Tamarę Winnikowej, która wiele wie o mechanizmach władzy na Białorusi aresztowano za posiadanie narkotyków”. Калі б Мікалай Панфілюк, прачытаў карэспандэнцыю Цэзара Галінскага, то можа хоць крышку падумаў бы рэфлексіяна, што можа з „дэмакратый” Лукашэнкі не так, як хваліць яе дэпутат польскага Сейма Ян Сычэўскі, выбраны не беларусамі Беласточчыны, а толькі дзякуючы краёваму спіску СЛД.

Уважліва прачытаў я інфармацыю Міхася Хмялёўскага з пашыранага пленарнага пасяджэння Галоўнага праўлення БГКТ, якое адбылося 29 красавіка г.г. Апрача тэмы, невядома яшчэ ці актуальнай, „БГКТ у парламенцкіх выбарах 2001 г.” тэмай пасяджэння пленума была „Справаздачна-выбарная кампанія і падрыхтоўка да XIV З'езда БГКТ”. Пад якім, прынамсі мяне цікавіць, лозунгам адбудзецца кампанія? Што хоча дасягнуць БГКТ? Якія справы наладзіць у грамадскай беларусаў Беласточчыны? Бо ў мяне складаецца ўражанне, што апрача ладжання фэстаў, БГКТ нічым станоўчым не займаецца.

А ёсць дзялянка дзейнасці для няўрадавых беларускіх арганізацый Беласточчыны, і то больш станоўчая, чым арганізацыя такіх мерапрыемстваў як Купалле ці шматлікія фестывалі і фэсты. Гэта перш за ўсё вядзенне пастаяннай асветніцкай працы сярод сялян на тэму гаспадарчай дзейнасці ў зменных капіталістычных умовах і рыначнай гаспадарцы. Нельга думаць, што вернецца эпоха падобная на лукашэнкаўскую. Трэба, спадары лідэры беларускіх арганізацый, войты і начальнікі, ісці ў народ і вучыць яго як карыстацца грошамі еўрапейскіх фондаў, як карыстацца Інтэрнэтам, каб пахваліцца сваёй прадукцыяй і каб інфармацыя аб ёй хадзіла да пакупнікоў. Каб атрымаць грант на канкрэтную дзейнасць, трэба ведаць як напісаць пераканаўчы

праект выкарыстання фінансавых сродкаў. Тут не можа быць агульнага падыходу да тэмы а дэталёвы, бо інакш ніхто і гаварыць не схоча. Думаю, што абавязкам усіх радных, войтаў і бурмістраў з'яўляецца дапамога людзям перамагаць дрэннае становішча. За тое яны бяруць грошы, а не за тое, каб грэць крэслы. Не ведаю чаму, якія рацыянальныя аргументы падпавядаюць нашым дзеячам адкідаць еўрапейскі напрамак палітыкі Ш Рэчы Паспалітай. Калі Дарафей Фіёнік не бачыць карысці для нашай меншасці ад такой палітыкі, то фактычна не трэба дзівавацца Яну Сычэўскаму, які расхвальвае лукашэнкаўскую сістэму ў Беларусі. Д. Фіёнік піша, што „тройка» не ідзе за моднай цяпер індэкстрыяцыяй дзяцей у еўрасаюзным напрамку і не арганізуе абсурдных «еўрапейскіх» святкаванняў. Усё гэта праўда, і ўсё гэта вельмі добра. І той школай трэба нам даражыць». Даражыць трэба, спадар Фіёнік, усім, чым „школа цэніць і развівае ўсё што роднае, найбліжэйшае сэрцу”, але гэта не пярэчыць еўрапейскаму напрамку развіцця грамадскасці. У скансэн беларусаў зачыніць трэба, ці як. З таго, аб чым піша Фіёнік вынікае, што еўрапейскі напрамак шкодны беларусам. Разумею, што Еўропа шкодзіць лукашэнкаўскаму рэжыму, але нам, тут?! Думаю, што трэба карыстацца ўсім, што добрае ў Еўропе. Прынамсі не будзем рабіць памылак, якія рабіла Еўропа на шляху свайго развіцця. Не ведаю, чаму з такой зацягасцю і нянавісцю нашы людзі пагардліва гавораць пра „дэмакратыю”. Што ім гэта „дэмакратыя” забрала? Шчасце? Грошы? І пры чым тут дэмакратыя? Вядома, прывыклі мы, што хтосьці за нас думаў, „даваў” кватэру, машыну, трактар. Дайшло да таго, што давалі ўжо харчовыя прадукты на талоны. А вытворчасць тады ішла поўным ходам. Даваў! Як жабраку. А атрымліваў гэтае дабро той, хто быў бліжэй карыта. Пра якую тут можна гаварыць справядлівасць, калі без хабараў нічога не можна было купіць, ані аформіць. Мільёны людзей карысталіся працай іншых, перад усім працай сялян. Вёска трымала на сваіх плячах амаль цэлы прагрэс горада. І таму зараз вёска адстае ад узроўню еўрапейскага вясковага жыцця. Але ці толькі такая прычына заняпаду жыцця? Перад усім кошт трансфармацыі з так званай размеркавальнай гаспадаркі да рыначнай адчувае агул малаадукаваных людзей, прынамсі ў яе пачатковай фазе. Цяпер цяжка знайсці працу нават і высокаадукаваным маладым людзям. Але ці гэта абазначае, што трэба чакаць манны нябеснай, або таго аднаго справядлівага бацьку, які зробіць усіх шчаслівымі?

Міхась КУПТЭЛЬ

Прапагандаванне горада

Гарадская ўправа Кляшчэляў, Гарадскі асяродак культуры і Таварыства сяброў кляшчэлёўскай зямлі 28 і 29 ліпеня г.г. арганізавалі V Дні Кляшчэляў.

— Галоўная мэта Дзён Кляшчэляў — інтэграцыя грамадства ды прапагандаванне горада ў нашым рэгіёне і ў Польшчы. Пачалі мы арганізаваць мерапрыемства ў 1995 годзе, а пасля ў яго арганізацыю ўключылася Таварыства сяброў Кляшчэлёўскай зямлі, якое ўзнікла ў 1997 годзе. Члены таварыства — гэта ўраджэнцы нашай гміны. У гэтым го-

дзе прыехалі землякі з Варшавы, Вроцлава, Кракава і іншых гарадоў. Больш месца адвялі мы на арганізацыю спартыўных спаборніцтваў і выступленні музычных калектываў, якія спяваюць па-польску, беларуску і ўкраінску, — заявіў бурмістр Кляшчэляў Аляксандр Сяліцкі.

У суботу адбыўся справаздачна-выбарны з'езд членаў Таварыства сяброў Кляшчэлёўскай зямлі, у час якога была адобрана яго дзейнасць і выбраны новыя ўлады. Старшынёю зноў стаў Ва-

Ураган над Лешукамі

У палове ліпеня прайшоў над Лешукамі ў Нараўчанскай гміне небывалы дагэтуль ураган.

— Недзе каля шостага гадзіны пад вечар, — расказвае Ядвіга Самоцік, — навалілася над вёску хмара, пацямнела, узарваўся вецер, пайшоў град. На нашы дзве хаты, старую і новую, павалілася суседская ліпа. У старой хаце, у якую я прыйшла ў 1958 годзе і выгадала ў ёй чацвёрта дзяцей, навальніца паламала дах. У новай хаце таксама парвала бляшаны дах, разбурыла комін, цэлую хату трэба перакрываць. Верх ліпы, пераваліўшыся праз абедзве хаты, паламаў яшчэ плот. Віхура паламала мне вшні і слівы, сарвала дахоўкі з аборы. Столькі гадоў працы маёй сям'і бура зніштожыла ў дзесяць мінут...

Ураган нарабіў шмат ветраломаў

у лесе, што між Лешукамі, Сушчай і Кардонам. На двухкіламетровым адрэзку дарогі ў Сушчу вецер паламаў або вывернуў з каранямі каля трэці прыдарожных дрэў. Два дні дарога была непраезная. Шмат дрэў віхура наламала і вывернула ў вёсцы; яшчэ тыдзень пасля край вуліцы ляжала шмат непрыбранага галля. Два дрэвы зваліліся на адну клуню. У шматлікіх будынках павырывала дахоўкі.

У дрэваапрацоўчым заводзе, што за вёскай, віхура сарвала каля сяміста квадратных метраў бляшанага даху, вада заліла машыны і вырабы. Лісты пакаменчанай бляхі ураган разнёс на сотні метраў у бульбу і збожжа.

Адно шчасце, што ў тую бяду нікога не пакалечыла.

Аляксандр ВЯРЫЦКІ
Фота аўтара

сіль Крупіч, які паінфармаваў, што галоўныя задачы Таварыства гэта намаганні дзеля развіцця гміны Кляшчэлі і захавання спадчыны. Госці, якія ў суботу наведлі Кляшчэлі, маглі паслухаць выступленне „Чарамшыны”, а дзеці — пагуляць у спаборніцтвах, арганізаваных асяродкам культуры. У нядзелю святкаванні Дзён Кляшчэляў распачаліся спартыўнымі спаборніцтвамі, у час якіх футбольная каманда „Арол” з Кляшчэляў іграла з камандай „Пушча” з Гайнаўкі ды змагаліся валеібалісты з горада і гміны Кляшчэлі. У Гарадскім асяродку культуры была адкрыта

мастацкая выстаўка алейных карцін Аркадыюша Ражынскага, Адрыяна Беняса і Усевалада Кастко, на якой паказаны краявіды кляшчэлёўскай зямлі, партрэты і старыя прылады працы.

Арганізатары прадбачылі спатканне з былой настаўніцай з Нараўкі Ядвігай Карпюк, аўтаркай зборніка вершаў „Лісты ў Кляшчэлі”, у якіх успамінае яна сваё дзяцінства. Святкаванні завяршыліся выступленнямі „Каліны” з Журобіц, „Яру” з Бельска-Падляскага, „Горпыны” з Ольштына і „Айда” з Беластока.

Аляксей МАРОЗ

Горы, замкі і гарады Славакіі

Крутую шашу між Жылінай і Марцінам сцерагуць руіны двух замкаў на стромых скалах. У знаёмай з Браціславы папытаўся я быў, што гэта за замкі. А хто іх ведае, адказала яна шчыра, у Славакіі замкаў і руін многа. Павінна гэта спадабацца дзецям.

Кошыцы.

Калі пераязджаеце мяжу ў Карбляёве, немагчыма абыякава праехаць побач Араўскага граду — замка, які ўзвышаецца на 80-метровай скале. У яго падножкаў размясцілася мястэчка Араўскі Падзамак, дзе можна паабедзіць і заначаваць. А на самім добра адрэстаўраваным замку можна паглядзець, як жылі гаспадары гэтай ваколіцы — вянгерскія ваяводы, або па-іхняму жупаны — ад XIII аж да пачаткаў мінулага стагоддзя. Турыстаў чакаюць розныя спектаклі: фехтаванне, паляванне з дапамогай сокала, крука і савы, сцэнка з жыцця сярэднявечнага горада.

Не менш уражае Спіскі град. Ён не такі высокі, але затое намнога большы. У турыстычных брашурах рэкламуецца

як самы вялікі замак Цэнтральнай Еўропы. Не захаваны ён так добра як Араўскі, але і тое, што з яго засталася, выглядае імпазантна. Падыход да яго аказваецца даволі цяжкі, але пот і мазалі на нагах узнагароджваюць краявіды, якія бачым з муроў замка. Тут таксама праходзяць розныя спектаклі і канцэрты. За пару каронаў можаце, напрыклад, стрэльнуць з лука, арбарэта або з невялікай гарматкі.

Пад адным з замкаў перажылі мы паразу. Паводле даведніка, Ліптоўскі град быў у сярэднявеччы найвышэй распаложаным замкам. Яго руіны павінны быць на адной з гор каля вёскі Лючкі (вядомай тэрмальнымі купальнямі і вадаспадамі, якія ўтварае горны ручай).

Побач Араўскага граду немагчыма пераехаць абыякава.

У спадзяванні змен

[1 *працяг*]

Ежы Бузэк, які расказвае пра вялікія дасягненні свайго ўрада, а асабліва пра рэформы, якія зрабілі Польшчу цалкам новай краінай. Няцяжка ўявіць, як сябе адчувае беспрацоўны або жанчына, якая кожны дзень стаіць 12 гадзін за прылаўкам за 400 злотых у месяц, калі слухаюць фінансавую справаздачу нашых палітыкаў. Прэзідэнт Варшавы, Павел Піскаўскі, якому толькі 30 гадоў, паспеў зарабіць ужо на чатыры вялікія кватэры ў сталіцы, прыдбаў некалькі соцень тысяч новых злотых на ашчаднай кніжцы, удзелы ў некалькіх фірмах і з задавальненнем падкрэслівае, што трэба

выбіраць у парламент такіх як ён, якія ўмеюць клапаціцца пра сябе і сваю сям'ю.

Прапанова, каб на паслоў і сенатараў выбіраць багатых — рацыянальная. Такая практыка здаўна вядомая ў найбольш заможных краінах. У багатых найчасцей таксама багатыя калегі, добрыя дамы, самаходы, запоўненыя рахункі ў банках ды ёсць надзея, што не будуць яны так нахабна красці, як новыя людзі, якія толькі што прыйшлі да ўлады. Практика апошніх чатырох гадоў паказвае, што новыя кідаюцца на публічныя грошы ў перакананні, што гісторыя дала ім пяць хвілін і малапраўдападобна, што другі раз атрымаюць

Шукалі мы яго некалькі гадзін, узыходзячы на вышыню, ад якой круцілася мне ў галаве, але так і не ўбачылі праслаўленых муроў. Напатканыя палякі сказалі нам, што ўжо другі год стараюцца іх знайсці. Без рэзультату.

Стомленыя паехалі мы адпачываць у Бешанёвую — у цёплых басейнах з вадой цаглянага колеру. Гэтыя басейны найлепш, аднак наведваць зімою, калі навокал снег, а вада ў іх застаецца такая ж цёплая як і летам — за 30 градусаў. У гарачыя дні, кажучы, пах мінеральнай вады перамешаны са спатнелымі цэламі, не такі прыемны. Мы былі ў пахмурны дзень і хоць цяжка было знайсці свабоднае месца ў вадзе, было ўсё О.К.

Горы Славакіі ўражваюць! Але пад'езды і спускі, пахіленыя на 18%, хутка стамляюць непрывыкла да такіх умоў падарожнага. Асабліва ў дождж. Мясоўныя абганяюць на такіх дарогах, быццам на аўтастрадзе. Наконт аўтастрадаў — хоць іх нямнога, але славакі іх будуць. Чаго не можна сказаць пра палякаў.

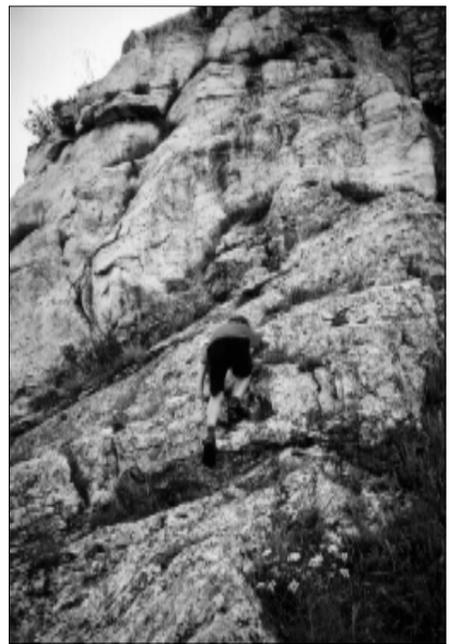
Славацкія гарады таксама вартыя ўвагі — невялікія, збудаваныя на чалавечую мерку. Нават сталіца Браціслава налічвае нямнога больш за паўмільёна жыхароў. „У меншых гарадах такая атмасфера, як быццам затрымаўся там час, нават прыгарадскія фабрыкі не сапсавалі непаўторнай аўры старых добрых дзён”, — чытаем у даведніку Паскала. Усе, нават найменшыя, маюць выдзеленую пешаходную зону, дзе знойдзецца патрэбная турыстам інфармацыя, добрыя рэстараны, піва пад парасонамі. Самая прыгожая пешая зона — у Кошыцах, самая прыемная для нас была ў Банскай Быстрыцы, дзе праходзіў міжнародны фальклорны фестываль.

Дасканала захаваным помнікам гарадской сярэднявечнай архітэктуры з'яўляецца Левоча. Гэтае невялікае, соннае па-за турыстычным сезонам мястэчка абмінула пасляваенная індустрыялізацыя. Таму ўсё тут выглядае як у казцы: рынак з рэнесанснай ратушай, познегатычным саборам святога Якуба (з найбольшым алтаром, вышыняй на 18 метраў, аўтарства разб'яра XV стагоддзя — майстра Паўла з Левочы) ці навіейшым пратэстанцкім зборам, навакольныя вулічкі, на адной з якіх размяшчаецца найстарэйшы славацкі ліцэй, дзе ў XIX стагоддзі навучаў будзіцель нацыянальнай свядомасці славакаў Людавіт Штур, і акаляючыя горад муры са старажытнымі брамамі.

Асобнае месца — гэта Браціслава, якая вякамі жыла ў цяні суседніх метраполій Будапешта і Вены, а 70 гадоў XX стагоддзя — Прагі. Цяпер мусіць справіцца з роляй сталіцы малой прыемнай краіны ў Цэнтральнай Еўропе, сімвалам якой могуць быць майкі з абрысам межаў дзяржавы і слядамі босых

такі шанц. Цягнуць яны за сабой усю павятовую галоту, калегаў, кумоў, шваграў, ствараюць новыя цэнтральныя ўстановы, камітэты і інстытуты, самі сябе назначаюць старшынямі, дырэктарамі, дзяржаўнымі сакратарамі. Аказалася, напрыклад, што грошы з ЗУС, якія павінны былі ісці на рахункі будучых пенсіянераў, выцякалі на патрэбы нейкіх дзіўных парафіяльных камітэтаў, фондаў падтрымкі павятовым або гмінным арганізацыям, якімі кіравалі сваякі дзяржаўных чыноўнікаў. Малапраўдападобна, што забраныя працоўным грошы калі-небудзь вернуцца ў іх пенсійныя фонды.

Найгоршае аднак тое, што пасля 10 гадоў дэмакратыі звычайны чалавек не ведае, на каго галасаваць. Пра палітыкаў людзі інакш не кажучы як „зладзеі”.

Горы Славакіі ўражваюць і стамляюць.

ног, скіраванымі ў розныя бакі. Сапраўды, Славакію топчучы замежнікі з усходу на захад і з поўначы на поўдзень. Турызм становіцца важнай крыніцай прыбытку для ўсё большай групы славакаў, замяняючы цяжкую пасляваенную індустрыю як галоўную крыніцу нацыянальнага прыбытку. Гэтую тэндэнцыю асабліва выразна відаць якраз у Браціславе. Калі з граду глянуць на Дунай, дык другі плоскі бераг аброс шматпавярховымі дамамі-спальнямі, а яшчэ далей пакрываецца дымамі з многіх комінаў. Затое стары цэнтр, які пастаянна рэстаўруецца — гэта роскаш для душы і асабліва цела: у старых камяніцах многа крамаў, піўнушак, рэстаранаў. Праўда, цэны на Міхальскай вуліцы ўдвая вышэйшыя чым дзве вуліцы далей, але такое правіла ва ўсім свеце: там, дзе многа турыстаў, дзяржучы з іх скуру.

Калі ідзе пра славацкую кухню, рэкамендую паспрабаваць лангаш, інакш перапечку на дражджах, галушкі з авечым сырам і капустай, стронгу з рушту, запечаны сыр, бараніну або індычынну робленую ў розны спосаб, а на дэсерт — палачынкі, то-бок венгерскія бліны з сырам і экзатычнымі фруктамі. Мне спадабалася таксама закуска ў звычайных прадуктовых крамах — марынаваныя сардэлькі ў вялікіх слоіках, быццам нашы агуркі. Мясоўныя бяруць іх да слівавіцы.

Блізкасць славянскіх моў можа быць крыніцай камічных непаразуменняў. У пансіёне „Энды” ў Медзілабарцах у надрукаваным „па-польску” меню можна прачытаць, што некаторыя стравы *niezbędne zamawiać dzień przodem, a waga mięsa przytacza się w stanie surowym*. А можа хтосьці з чытачоў ведае, што такое *rostowana pierś z kurczaka*?

Мікола ВАЎРАЊОК
Фота Аліны ВАЎРАЊОК

Кожная гутарка пра выбары канчаецца адным сказам: „А для мяне ўсё адно хто красці будзе наступныя чатыры гады”. Усё менш грамадзян верыць у дэмакратыю. Магчыма, што гэта таксама вынік сацыяльнага становішча большасці польскіх сем'яў, але адмоўнае мысленне выразна дамінуе. У такой псіхалагічнай абстаноўцы нарадзілася ў васьмідзесятых гадах „Салідарнасць”. Сёння няма альтэрнатыўнай ідэі, замежных пратэктраў, ні Касцёла, які зараз ідэяна атаясамліваецца са скампраметаванай уладай. Ёсць толькі пачуццё безнадзейнасці і разгубленасці вялікай часткі грамадства. Інакш чым чатыры гады таму сярод польскіх элітаў не адчуваецца спадзявання на змены пасля выбараў. Гэта не найлепшы знак часу.

Яўген МІРАЊОЎ

Літаратурна-мастацкая старонка (498)

Каляровы здымак у далонях каварнай каханкі

Настуля гладзіць здымак свайго старога сябра. Сябра не такі стары, так як і сама Настуля, ды няма ўжо ў жывых таго Яна Гарасіма. Не быў такі стары, бо хто ж бы Яна Гарасіма называў Гарым? З таго ён пакалення, што захадаў розных набачылася. Паездзіў, наглядзеўся, чаго толькі не напіўся, налюбіўся — і хоп! дый памёр. Інтэнсіўна жыў, уздахае Наста. А што, толькі старыя бабулі ў апавяданнях уздыхаюць ды мацяюць галавой над сваім жыццём? Наста, хто ж дае такое імя цяперака, яшчэ і не пасівела. Было б зусім дарэчы, каб аўтар даў ёй яшчэ і хустку на той волас ссівелы, парэпанья працай рукі, кучу дзяцей ужо вялічэйшых у свет. Або не, хай бы ўдавою, бяздзетнаю была, што лёс свой у жалобным вузельчыку трымае. І мо каб згорбіла было яшчэ яе жыццё. Або, як на нейкую там Настулю выпадае, пакінуў яе чалавек, адну, мо з трыма дзеткамі, або і цалкам без іх, бо Бог не даў ні патомства, ні ўвогуле шчасця. Традыцыйная іконка некаторых аўтараў. Так сказаць, маткаполька ці матуля-беларуска. Славянскі сум ахутаны павуціннем бабінага лета. Восенскі настрой. Бабе з тэшцэдзсят. А мо і болей... А Насці толькі сорок. А можа і нават і не столькі. А волас сівы — штук з пяць. Кожны волас ссерабрэлы — ад няшчаснага каханья. Добра што толькі гэта. Каб зрабіць тэкст для чытання, напрыклад, хоць бы апавяданне, не кажу ўжо рамана, дзе трэба шмат перажыванняў ускласці на спіну няшчаснага героя, усё ж трэба драма нейкая. Завязка рыхтык, працяг, які не напалохае чытача, каб кінуў чытаць, і заканчэнне людскае, каб мараль нейкая, ну і праслязіўся ўсхваляваны чытач, каб сэрца яму ўскалыхнулася ад прачытанага. Не кажам ужо пра крытыкаў — для іх трэба нашмат больш намаганняў. Ім — каб прачытаць, перачытаць, знайсці хібы ў творы — бо ж нашто ім брацца за чытанне, калі б не дзеля крытыкі. Такі чытач-крытык ведае, як трэба пісаць, ды сам не зможа. Той крытыкуе. Гэта называецца помста таленавітых іначай.

А калі адным з герояў ёсць, вось, літаратурны крытык? Але ж мы яго ўжо на самым пачатку нашага твора спляжылі, бо ж гэта здымак таго Гары гладзіць сваімі не вельмі спрацаванымі пальцамі Настуля. Не надта спрацава-

нымі, бо што за работа ў хаце, за якую ніхто не плаціць! Настуля была і кухаркай, і каханкай, і прачкай, і памывачкай, і эканамісткай, і мастачкай-фарміцелькай кватэры, і дыетэтыкам, і нахненнем у час, калі яе каханаму крытыку здавалася, што ўмее пісаць творы. Назваў яе ў час мілавання імёнамі складана-прыроднымі — Жабкай, Коцікам, Мышкай, Мішкай, Мушкай, Кветачкай, таксама ж і Кабылай, Дурной Авечкай, Варонай, а нават і Сукай, што звычайна, калі ён сам — Песік. Ян Гарасім Песік, той самы, што на каляровым здымку ў далонях Насты Карэтчанкі, прадказваючы свой несумненны талент ад дваццаці гадоў, пакінуў па сабе штук дзвесце газетных рэцэнзій, літаратурныя спробы друкавання па ўсёй краіне дзе ўдалося, два сцэнарыі незрэалізаваных фільмаў (пра свае доследы ў сексе — ну, зусім бы з яго зрэзаў Штур ды ўзнагародзілі таго ў Канах!) і пукатыя папкі втораў... Ай, памылка, то ж пішу „твораў”, а камп’ютэр выстукнуў „втораў”. Але машынка ведае, бо ж мозг свой мае; ці не заўважылі вы, якія агрэхі трапляюцца ў друку? Падліцыя, перашамальскія адходы, кульдура, экзекутва, літаратурныя гноі? Ну, дык тыя янагарасімавапесікавы творы іначай і не назавеш. Але не Настулі было гэта называць. Увогуле, не зусім ушанавала свайго Генія. Не стрывала быць Кабылай, Малпай ды іншым дзікім зверам, не перанесла быць далей мурзатай папалускай ды каханкай як палена. Мела досі быць памялом. А Яну Гарасіму Песіку, званаму Гары, гэта не спадабалася. Біць не біў раней сваёй кабылы, дык узяўся. Але не дарам у Настуліных далонях бывала і лапата, і матычка, і анучка — адбілася-агрызнулася. Не палітаратурнаму ўсё гэта загучыць, а як чыстая публіцыстыка, грэх для кшталцонага пярэ: палічылі ў судзе, што ва ўласнай абароне Настася Карэтка так ляснула свайго канкубента, што скончыў сваё цікавае жыццё літаратурнага крытыка і надзеі айчыннай літаратуры.

Не быў ён, так сказаць, мужык кепскі. Нармалёвы фацэт. І крытыкі бываюць горшыя. І спробы, друкавання на старонках літаратурных часопісаў ды газет — марнейшыя трапляюцца. Але ж за марную літаратуру ды крытыку ніхто нікога, здаецца, яшчэ не забіў.

Міра Лукша

Уладзімір ГАЙДУК

* * *

Нахненне,
Я табе калісь паверыў,
Як верыць хворы,
Што стане здаровым,
І сваю веру акрыліў тварэннем.
У сне
І на яе

Вобразы, як на экране:

Бачу,
Лаўлю —
Знікаюць.
Аскепкі чарадзейных шкельцаў
На паперы складаю
У вершы —
Горкіх памылак
І майго ічасця.

Зязюля-перагаруля

Калісьці пагнаў я ў Вялікі лес кароў майго дзядулі і дзядзькоў і як бы на прычэпку, нібы бедную сваячку, хузьнюкую, бо яшчэ не паспела адкарміца пасля галоднае зімы, чырвоную каровінку сваіх бацькоў. Па лесе можна было пасвіць толькі мне — мой дзядзька быў лесніком і сцярог гэты лес. Пасвіў я там кароў ад зімы і да зімы без калег і помачы з боку дзеда і дзядзькоў. Ногі, як заўсёды, меў пакалечаныя вострымі пянькамі, шклом, каменнем і чым толькі хочаш, ды аж да касцей патрэсканыя пяткі. Як заўсёды раніцай, мне хацелася спаць, а начны холад дапаўняў маё гора.

Гадзінніка не было нават у бацькоў, а што тут казаць пра мяне, які начаваў пад дашком і мог спадзявацца толькі на пеўняў. Баяўся, каб не праспаць і, не дай Божа, выгнаць рагатых перад усходам сонца. Са страхам зрываўся ноччу, калі не было яшчэ чуваць першых „гадзіннікаў” і чыкіндаў да дзеда-дзядзькавых кароў. Яны яшчэ ляжалі і перажоўвалі ежу, але я зганяў іх і гнаў у лес.

І вось, якраз у гэту ноч, валокся я за жывёлаю, як душа без цела, плачучы ад болю і холаду, і наступіў на іржавы цвік, які зрабіў яшчэ адну рану ў маёй назе. Яна не балела больш чым іншыя раны, але пацякла кроў. Я сеў, выцягнуў цвік і пакульгаў далей за соннымі каровамі.

Было яшчэ цёмна, калі я з кароўкамі дапоўз у Вялікі лес, дзе найлепшая трава — вось тут дзед наказаў пасвіць кароў. Дзеду не балелі галава і ногі, калі ягоны ўнучак штодзённа праходзіў шмат кіламетраў. Дзед з сям’ёю чакаў свежага малака на снаданне.

Каровы пачалі скубіць траву, а я зрываў з бярозкі маладыя лісткі і выціраў імі працякаючую праз пясок на ступаку кроў. Лес шумеў шчэбетам птаства, і гэта, нягледзячы на крыўду, клалася на душу нейкім аksamітным цяплом, якое лячыла душу, нібы бальзам. Аднак чалавек можа вытрымаць і перанесці шмат! Хаця вядома, што пагадзіцца з лёсам, які гне і ломіць, можа толькі чалавек бедны ды бязвольны; от, баліць — няхай баліць, галодны ды халодны — абы дзень да вечара. Толькі дні такія доўгія, а ночы кароткія... Дзелавы ды разумны хлопчык краў бы нават у дзедавай сям’і хлеб і да хлеба, не дапусціў бы голаду. А чаму б не даць іхных кароў, калі пад вечар вымаў і кожнае аж распірае малако?... А я, дурань, заўсёды толькі чакаў пахвалы і ласкі ад дзеда: можа, паглядзіць па галаве, пакорміць супам, няхай і посным?... Ды не, не дачакаўся я гэтага ад гаспадара ніколі! Пра раны таксама ніхто не згадваў, а нават калі іх і бачылі, не пераймаліся, бо ж яны балелі толькі мне...

З усходам сонца да агульнага канцэрта птушак далучылася зязюля. Нават не адна! Божа, якая прыгажосць, якая радасць! Дзесьці каля мяне кукавала адна, у Багне другая, у карчах Грэ-

Юбілей, юбілей...

У жніўні свае юбілей святкуюць сябры Беларускага літаратурнага аб’яднання „Белавежа” празаік **Васіль Петручук** (75-годдзе) — родам з Грабаўца ў Дубіцкай гміне і паэт **Уладзімір Гайдук** (60-годдзе) — жыхар Тарнопалля ў Нараўчанскай гміне. Прыміце ад нас, дарагія Юбіляры, пажаданні добрага здароўя, шчасця ды спору ў працы.

цюшчыны, пад Курашавам... Падумаў я, давай праверу, колькі гадоў мне налічыць зязюлька, і запытаўся:

— Зязюля-пэрэгаруля, скажы мне правдоньку-верноньку, куолькі я лет буду жыты?

Тая, што была найбліжэй мяне, схаваная ў голлі сасны, як бы слухала, што я крычу, задраўшы галаву і разявіўшы рот, ды раптам змоўкла. А выслухаўшы маё пытанне, пачала лічыць, а я палкай на пяску рабіў дзірачкі. Гэтая найгаласней пракукавала мне аж 63 дзірачкі і змоўкла. Пераняла яе другая, з-пад Курашава, і дадала яшчэ сорок знакаў на пяску. Палічыў я дзірачкі па дзесяць і даведаўся, што прыйдзеца мне мучыцца аж сто тры гады! Я ўжо ведаў, што гэта вельмі шмат, бо калі леташняй зімы прыехалі ў Грабавец цыганы, то я чуў, што яны гаварылі: „Сёння сто пні марозу”. Праўда, мае ногі пяклі туды жарам, калі я ўбег у хлёчык.

Я злякаўся, хіба падаросламу, што давядзецца мне аж столькі год пакутаваць, але па-дзіцячаму сусцешыўся, што вырасту, як дзядзькі, вось ажанюся, як яны, і буду мець сваю карову, і каня... Тым часам сонца паднялося над лесам, пацяплела, і на палянцы зараілася мухаўня. Трэба было гнаць кароў дадому, дзе чакалі дзядзіны, каб іх падаць і ісці ў поле. А зязюлі ўсё кукавалі. Мо на слоту, а можа цешыліся жыццём і нам яго ўпрыгожвалі? Я ведаў, што ім ножкі не баляць, і чарвячкоў яны маюць удосталь. Добра ім, зязюлям.

Васіль ПЕТРУЧУК

* * *

Не перажыў, дык не напіша!
Я гэта ўжо спазнаў даўно.
Сваёй дарогі не знайшоў
Той, хто ніколі не блудзіў.

Душы спагада, вернасць слова
І тэмаў процьма ды адна,
Сэрцам адстукана, свая
Метафарычная аснова.

Паэзія не любіць крыку.
У ёй сакрэт, як светам свет.

Душою чулаю паэт
Ловіць няўлоўнасць светлых блікаў.

І заварожаны смяецца:
Папараць-кветка ўжо мая!
Знямогай гасне смага дня,
Халодным бляскам свеціць месяц.

Быць справядлівым і сумленным,
Быць чэсным, шанаваным людзей...
Блакітны вецер — чарадзей —
Паэзія — душы гарэніе.

Зорка

СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Памідор

Пеця Морданю

Сонейка прыгрэла.
У Гацьках пацяплела.
Мама садзіць памідоры.
Лье вадзіцу у разоры.
Каб раслі яны да неба,
Прывязаць да тычкі трэба.

Сонца летам моцна грэе.
Памідор на тычцы спее.
Чырванеюць яму шчокі,
Ён крамяны, круглабокi.

Пеця памідор сарваў.
З'еў. Ды дзякуй не сказаў!
А каму падзяку даць?
Сонцу? Лету? Зямлі? Маці?

Прыязджайце у Гацькі!
Каб пагрэць свае бакі
Сонцам, як той памідор.
Пецькаў — трыццаць трэці двор.

Міра ЛУКША

Лаўрэаткі беларускага дэкламатарскага конкурсу „Роднае слова 2001” — Оля Сцепанюк, Наталля Швед і Эля Юшчук з Беластока.
Фота Ганны КАНДРАЦЮК

Сяброўкі

Было гэта ў нядзелю. Пайшла я ў магазін па марожанае. Па дарозе я сустрэла тры сяброўкі, якія абкідалі камянямі малую дзяўчынку. Я падыйшла бліжэй і запытала:

— Што вы робіце?
— Хачам яе правучыць, — сказала найбольшая сярод іх, злосная

Оля. — Бо яна не ўмее з намі размаўляць на нашай мове.

— А як яна размаўляе? — здзівілася я.

— На французскай, ці як... — кінула ў мой бок наймалодшая з іх — Эля.

— То трэба яе навучыць гаварыць па-нашаму, а не біць камянямі, — сказала я, каб палагодзіць сітуацыю.

Дзяўчыны глянулі на мяне і адступілі:

— Сама вучы, як хочаш. Нам не хочацца дапамагаць нейкай чужой дзяўчынке.

— Добра, — сказала я, і асталася адна з дзяўчынкай. — Як цябе завуць? Я — Наталька. А ты?

— Віялена.
— А дзе ты жывеш?
Віялена паказала на высокі блёк.

Пакацігарошак

(беларуская народная казка)
(працяг; пачатак у 29 н-ры)

Ускінуў Пакацігарошак цяжкую булаву на плечы, пастаяў, развітаўся з бацькам, з маткай і пайшоў у белы свет — сястру і братоў шукаць.

Шмат часу ён ішоў ці мала, але нарэшце трапіў-такі да Цмокавага палаца. На двары сустрэла яго Палашка.

— Хто ты такі? — пытаецца. — І чаго прыйшоў сюды? Тут жа страшны Цмок жыве...

Расказаў ёй Пакацігарошак, хто ён і куды ідзе.

— Не, — кажа Палашка, — няпраўда гэта: былі ў мяне два браты, ды іх паганы Цмок пазабіваў і да бэлькі ў стайні падвесіў. А ты не мой брат.

І не паверыла.

— Дык дазволь хоць пераначаваць у вас? — папрасіўся Пакацігарошак.

Пайшла Палашка да Цмока.

— Што гэта ты такая смутная? — пытаецца ў яе Цмок.

— Ды вось прыйшоў нейкі хлапец і кажа, што ён мой брат. Просіцца хоць пераначаваць з дарогі.

Узяў Цмок сваю чараўнічую кнігу, разгарнуў яе, паглядзеў і кажа:

— Так, у цябе яшчэ будзе адзін брат... Але не гэты. Гэты маніць. Паключ яго сюды, я з ім сам пагавару.

Прыйшоў Пакацігарошак да Цмока.

— Добры дзень, гаспадар!

— Добры дзень, госьць.

Паставіў Цмок на стол свой жалезны боб.

— Садзіся, — паказаў Пакацігарошак на жалезнае крэсла.

Пакацігарошак як сеў, дык крэсла і развалілася пад ім.

— Э, гаспадар, — дзівіцца Пакацігарошак, — слабыя ж у цябе крэслы! Хіба не маеш добрых майстроў, каб моцныя крэслы зрабілі?

Спужаўся Цмок. Прынёс другое крэсла, мацнейшае.

Сеў Пакацігарошак за стол. Цмок падсунуў яму жалезны боб.

— Частуйся.

— А я такі і выгаладаўся за доўгую дарогу, — кажа Пакацігарошак.

І пачалі яны жалезны боб есці. Цмок жменю ўсыпле ў свой роцішча, а Пакацігарошак — дзве. Есць, аж за вушамі трашчыць.

З'елі ўвесь боб.

— Ну як — наеўся? — пытаецца Цмок.

— Слабавата. Толькі чарвячка замарыў.

Бачыць Цмок: у ядзе не справіцца яму з гэтым хлопцам!

— То пойдзем, госьць, паглядзім маё багацце, — кажа Цмок.

Паказаў Цмок Пакацігарошку ўсе свае багаці.

— У каго больш добра, — ухмыляецца Цмок, — у цябе ці ў мяне?

— Я не багаты, — кажа Пакацігарошак, — але і табе няма чым хваліцца.

Цмок узлаваўся:

— Ты смеешся з мяне! Хадзем, пакажу табе адну штуку.

Прывёў Пакацігарошка да той калоды, да якой братоў яго вадзіў.

— Калі ты яе без сякеры пасячэш, без агню спаліш, то пушчу цябе дадому. А не — дык будзеш там, дзе і браты твае...

— Гэта яшчэ пабачым! — смеецца Пакацігарошак. — Не кажы „гоп”, пакуль не пераскочыш!

Дакрануўся ён мезеным пальцам да калоды, дык яна і рассыпалася на дробныя трэскі. А як дзьмухнуў потым, дык ад трэсак і пылу не засталася.

(працяг будзе)

Вершы Віктара Шведа

Бедныя і багатыя

Надта цікаўная Паўліна
Запытала свайго тату:
— Чаму большую міласціну
Даюць бедныя ад багатых?

— Першыя імкнуцца, доня,
Скрываць беднату заўсёды.
Другія, асабліва сёння,
Багацце крыюць прад народам.

Сямейныя абавязацельствы

Маці тлумачыць свайму сыну:
— Хочам купіць аўтамашыну.
Бацька сказаў: — Ашчаджаць мусім,
Я ад курэння адракуся.

— А я — пацвердзіла тут маці, —
Не буду модна апранацца.
Адказвае сыноч Мікола:
— Магу я кінуць сваю школу.

Уладзімір Арлоў, Адкуль наш род

Гетман Астрожскі і перамога над Воршай

Бітва на рэчцы Крапіўне

Загрымелі баявыя бубны, гучна заспявалі трубы-сурмы з турыных рагоў, і крывавае сеча пачалася.

Ваяры Канстанціна Астрожскага лёгка адбілі першую атаку маскоўскай конніцы. Гетман лётаў на сваім даўганогім жарабцы наперадзе і аддаваў загады. Пасля абмену атакамі маскоўскія ваяводы паспрабавалі абкружыць войска Вялікага княства, аднак князь Канстанцін адразу разгадаў гэтую задуму.

Нарэшце гетман ускінуў над галавой булаву і павёў сваю конніцу ў рашучы наступ. Вершнікі з налёту ўрэзаліся ў варожыя шыхты і пачалі працаваць шаблямі і дзідамі. Астрожскі, як і раней, быў навідавоку, натхняючы сваіх.

Раптам адбылося нешта нечаканае. Коннікі Вялікага княства разварнулі коней назад і па камандзе гетмана сталі паспешліва адыходзіць. Маскоўская конніца з радасным крыкам кінулася ў пагоню.

Вершнікі Астрожскага на ўсёй хуткасці несліся да блізкага лесу. І тут гетман зноў узмахнуў булавой. Ягоная конніца крута павярнула на два бакі і паімчала далей, а расейцы апынуліся перад пакінутымі ў засадзе гарматамі.

Артилерысты ўдарылі па разгубленых ворагах трапнымі стрэламі. Тыя ў паніцы кінуліся ўцякаць, але палкі Астрожскага ўжо былі гато-

вы да пагоні. Пяць міляў яны гналі і секлі непрыяцеля, спыніўшыся толькі тады, як надышла ноч. Шмат хто з чужынцаў патануў у Дняпры і Крапіўне, загінуў у балотнай дрыгве ды густых лясах.

У летапісах занатавана, што пад Воршай сустрэлі сваю смерць 40 тысяч захопнікаў. Дзесяць варожых ваяводаў і колькі тысяч ваяроў трапіла ў палон.

Вестку пра страшны разгром свайго войска маскоўскі князь Васіль III пачуў у Смаленску. Ён загадаў павесіць на гарадскіх валах усіх жыхароў, якія хацелі вярнуць свой горад у Вялікае княства Літоўскае, а сам уцёк у Масковію.

Так развеваліся ягоныя мары пугамі прыгнаць нашае войска пад маскоўскія сцены.

Аршанская бітва засталася ў гісторыі як адна з найбуйнейшых у Еўропе XVI стагоддзя. Пасля паразы царскіх ваяводаў на рэчцы Крапіўне амаль усе захоплены імі гарады былі вызваленыя.

Даведаўшыся пра падзеі пад Воршай, крымскія татары некалькі гадоў баяліся нападаць на Вялікае княства Літоўскае.

У гонар свайго выдатнай перамогі гетман Канстанцін Астрожскі на ўласныя грошы пабудаваў у сталіцы нашай дзяржавы Вільні праваслаўныя храмы святой Тройцы і святога Мікалая, якія захаваліся дасёння.

(працяг будзе)

Гасцінны камар

Жыў пад лісцікам камар,

Меў камарык самавар,

Запрашаў у госці ўсіх

Мушак і жучкоў малых.

Частаваў гасцей гарбаткай

І малочнай шакаладкай.

Запрасіў і Веранічку,

Даў чырвоную сунічку

І наліў і ёй гарбаткі.

Толькі плача Веранічка —

Не ханіла шакаладкі.

А камарык загудзеў

І ў Валожын паляцеў.

Каб усё было ў парадку,

Купіць плаксе шакаладку.

Віктар ШНП

Польска-беларуская крыжаванка № 32

Запоўніце клеткі беларускімі словамі.

List	Skala	▼	▼		▼	
Minister	▼	Nawa		Książka		Lit
		▼		Sara		
▶				▼		▼
Saga	▶				Rzepak	
Twarz	▶				📖	
📖	📖		Ars	▶		

Адказ на крыжаванку н-р 28: Дуб, Зара, бор, кран, як, гранат, ружа, агонь, нос. Яда, грам, круг, рожан, банан, зона, дар, какос.

Цалінка Глагоўская сярод муроў Касцёла францысканцаў у Дзісне (Беларусь).

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

Вясёлы куточак

У школе:

— Вася, — пытае настаўніца, — ці ведаеш алфавіт?

— Вядома, ведаю.

— Дык скажы мне, якая літара ёсць пасля „А“?

— Усе апошнія.

***

Настаўніца дае на ўроку дзецям задачу — напісаць, як яны ўяўляюць працу дырэктара. Усе пішуць, толькі Андрэйка сядзіць бяздзейна.

— Чаму, Андрэйка, не пішаш? — пытае настаўніца.

— Чакаю сакратарку.

***

— Пеця, — пытае настаўнік, — што для нас важнейшае: сонца ці месяц?

— Вядома, месяц.

— А чаму гэта?

— Бо месяц свеціць ноччу, калі цёмна, а сонца днём, калі і так відна.

***

— Дзе падпісана мірны дагавор пасля першай сусветнай вайны? — пытае Андрэя настаўніца.

— На самым нізе, пад тэкстам.

***

— Татка! Ці Ціхі акіяны сапраўды ціхі?

— Ці ты не можаш ставіць больш сэнсоўныя пытанні?

— Магу! Калі памерла Мёртвае мора?

***

— Андрэйка, — пытае цётка, — ці падабаецца табе новая цацка?

— Вельмі! Толькі яшчэ не ведаю, як яе папсаваць.

***

— Янка, чаму нясеш гэтае вядро з вадою ў дзедкаву спальню?

— Бо дзедка прасіў, каб яго паціху абудзіць.

***

Маці да сына:

— Скажы Андрэйка настаўніцы ў школе, што маеш двух новых брацікаў і не будзеш у школе шэсць дзён.

— Скажу ёй пра аднаго, а другога захаваю сабе на наступны тыдзень.

***

Настаўніца пытае вучняў:

— Якая, паводле вас, павінна быць ідэальная школа?

— Закрытая!

***

— Вася, чаму ты спозніўся на ўрок?

— Якаясь жанчына згубіла на прыпынку пяцьдзесят златаў.

— І ты памагаў ёй шукаць?

— Не, стаяў на той пяцідзесятцы.

***

— Ведаеш, мама, я быў адзіным у класе, што ўмеў адказаць на пытанне настаўніцы!

— Цудоўна! А пра што яна пытала?

— Хто пабіў акно ў калідоры.

***

Дзедка да ўнука:

— Калі я хадзіў у школу, меў па гісторыі адны пяцёркі.

— Але тады гісторыя была на многа карацейшая.

Андрэй ГАЎРЫЛЮК

Тэатральныя калектывы бельскай „тройкі“ з настаўніцай Зінаідай Міхальчук.

Фота Янкі ЦЕЛУШЭЦКАГА

Мастачкі з Гродзеншчыны

Тамара Блудава.

На ІХ мастацкіх сустрэчах Беларуска-Гродна ручнікі і выцінанкі прапанавала Людміла Качаноўская з Біёлага-экалагічнага цэнтру ў Гродне. Галоўным аб'ектам яе зацікаўлення з'яўляецца выцінанка, а вышыванне ручнікоў, гэта другое хобі — для ду-

Людміла Качаноўская.

шы. Біёлага-экалагічны цэнтр займаецца навучаннем дзяцей фларыстыцы, выцінанцы, вышыўцы, саломаліценню, аплікацыі саломкі і іншым відам народнай творчасці. У Людмілы Качаноўскай займаецца каля пяцідзясяці дзяцей у чатырох групах; заняткі адбываюцца ў пазашкольны час два разы ў тыдзень. У Цэнтр набіраюцца 6-7-гадовыя дзеці, а час навукі залежыць ад наяўнасці часу ў іх.

Народны майстар Тамара Блудава з Гродна прапанавала паясы. Прымяненне паясоў выходзіла далёка за межы практычнага выкарыстання і мела сямантычны, магiчны сэнс. Служылі яны абярэгам і былі знакам прыналежнасці да акрэсленага соцыуму. Былі яны неад'емнай часткай касцюма і прымяняліся ў радзільных, вясельных і пахавальных абрадах. Паясы ткалі на нітах, дошчачках, пальцах, а ўзоры мелі розныя назвы, напр. заячы слядочак, вароње вочка, капшыкі і інш. Тамара Блудава тчэ паясы з дзяцінства, а навучыла яе гэтаму бабуля ў Паддубах-Старых Шчучынскага раёна. А рабiць аплікацыі з саломкі навучыў яе... сын! Ён сам навучыўся з кніжак.

Аляксандр ВЯРЬЦКІ
Фота Сяргея ГРЫНЯВІЦКАГА

Спатканні з уласнай моцай

У ліпені ў Беларуска-Гродна адбыўся цыкл спатканняў пад назвай „Спатканні з уласнай моцай”. Арганізатарам і ініцыятарам іх быў Падляшскі цэнтр псіхатроннага абучэння „Bionesa”.

За ўплатай невялікіх грошай людзі маглі ўдзельнічаць у адрэзненых спатканнях-курсах, мэтай якіх было накіраванне „загубленага ў жыцці” чалавека на новую, лепшую дарогу. У які спосаб мела гэта адбыцца? Вельмі проста — за 5 гадзін заняткаў чалавек пераходзіў шэраг практыкаванняў. Трэнiнг асертыўнасці, духовае развіццё, рэагаванне шляхам руху ўнутранай моцы — былі толькі ўступам да лепшага пазнання свайго цела і закавулкаў душы.

Заняткі, паводле вядучых, мелі памагчы нерашучым людзям знайсці эмацыянальнае ўраўнаважанне, глыбокае пачуццё мэты і сэнсу жыцця, унутраны спакой. Кожны з удзельнікаў меў навучыцца эфектыўна развязаць свае праблемы і з надзеяй спаглядаць у будучыню.

Удзельнікі заняткаў праходзілі курсы, якія мелі памагчы ў містычным за-

праграмаванні душы на радасць і спакой. Дыхальныя тэхнікі мелі памагчы ў пазнанні метадаў унутранага ўдасканалвання, а стрэсу можна было пазбавіцца шляхам глыбокага адпачынку.

Заняткі вялі маладыя лекарскі-псіхалагі, якія ў Беларуска-Гродна прыехалі з найлепшых цэнтраў краіны (дадаць трэба, што невядома з якіх). Удзельнікамі курсаў былі маладыя людзі, якія дасягнулі поспеху ў прафесійнай дзейнасці і якія выбралі групавую форму адпачынку, спалучаючы, як самі гаварылі, прыемнае з карысным. Ці да канца гэта праўда? Не. Заняткі як заняткі, па форме нагадвалі курсы добрага жыцця. Ведзеныя ў вялікай спешцы, неадакладна, без асабістага кантакту і заангажаванасці вядучых, не прынеслі ўдзельнікам задавальнення. Бо як можна развязаць праблему мужа-алкаголіка, або дзіцяці, якое падазраецца ў наркамані? „Спакойнай размовай, цяплым выслуханнем аргументаў другога боку”. Аднак у жыцці ўсё гэта не выглядае так проста і курсы не прыдаюцца.

Паўліна ШАФРАН

Сустрэча з „Нараўчанкамі”

У час перапынку госці частаваліся або танцавалі з гаспадарамі.

Арганізацыя сустрэч пенсіянераў Гмінным праўленнем Саюза польскіх пенсіянераў у Чаромсе належыць да традыцыі. Дапамагаюць у арганізацыі імпрэзы Гмінны асяродак культуры і Гмінная ўправа.

У мінулым годзе чаромшане гасцявалі калектыў „Асенні ліст” з Гарадка. Сёлета запрасілі „Нараўчанкі” з Нараўкі.

Мерапрыемства праходзіла 22 ліпеня г.г. і прыцягнула шмат пенсіянераў з навакольных вёсак. Шматгадовыя члены Саюза пенсіянераў атрымалі ганаровыя адзнакі. У мастацкай частцы выступіў калектыў „Нараўчанкі”. Завязаліся новыя знаёмствы. Весела гулялі пенсіянеры на супольнай забаве. Іграў Пятро Скепка, музычны кіраўнік „Нараўчанак”.

— Мы лічымся беларускім калектывам, — сказала Вольга Савіцкая, вядучая канцэрт. — Спяваем песні са свайго наваколля. Спадзяюся, што і вам яны сталі вядомымі. Дык памагайце нам, калі ласка. Спявайма разам!..

„Нараўчанкі” на прывітанне заспявалі „Там за лесам, за гарой”, „Ой не абсыпайся, вішнёвы сад”. А „Głęboka studzienka” спявалі ўсе разам. У час перапынкаў госці частаваліся або танцавалі разам з гаспадарамі. У перапынку прысеўся я да жанчын.

— Як даўно спяваеце ў калектыве?

— Упершыню арганізаваліся мы ў палове васьмідзесятых гадоў, — гаворыць Вольга Савіцкая. — Тады называліся мы фальклорным калектывам (назву „Нараўчанкі” прынялі пазней, як адкрывалі банкаўскі рахунак). Згуртавалася адразу больш дваццаці замужніх жанчын. Мы лічыліся адзіным ка-

Канікулы-2001

Мінуў першы месяц летніх канікул. Шматлікія вучні гайнаўскіх пачатковых школ у спякотныя ліпеньскія дні ахвотна хадзілі купацца на басейн у тамашнім Асяродку спорту і адпачынку. Яны купаліся ды загаралі на сонцы. Трыццаць юнакоў і дзяўчынак хадзілі на курсы плавання, якія працягваліся два тыдні. Кошт курсаў — 60 зл. Заняткі вялі інструктары Зянон Чапля і Януш Людвічак.

У Беларуска-Гродна ў ўзросце ад 6 да 14 гадоў на працягу трох тыдняў мелі бясплатны адпачынак у мясцовым прадшкoolлі. Арганізавала яго Гмінная ўправа ў Беларуска-Гродна. 56 дзяцей атрымлівала харчаванне — снеданне і абед. Ездзілі яны на экскурсіі ў Гайнаўку і Беларуска-Гродна. Самі выбіралі сабе гульні і забавы, у якія ахвотна бавіліся на прадшкoolным пляцы з розным абсталяваннем для гульні. Займаліся з імі Анеля Філіпчук і Мажанна Петрук. Усе дзеці вельмі задаволены летнім адпачынкам. (яц)

лектывам у наваколлі, які выступаў на святочных вечарынах з нагоды дзяржаўных гадавін. Паспяхова выступалі ў Нараўцы і выязджалі з канцэртамі ў суседнія мясцовасці. Пасля наступіў крызіс. Некалькі сябровак нарадзілі дзетак. Калектыў распаўся.

— Паўторна арганізаваліся ў пачатку дзевяностых гадоў, — працягвае расказваць мая субяседніца. — Пазваніў мне Сцяпан Копа ды кажа: „Можа калектыў арганізуем?” З таго і пачалося. Сцяпан Копа аформіў інструктара з Гродна, Анатоля Куніцкага. Прыязджаў ён раз у месяц, як трэба было праграму рыхтаваць. Збіраліся ў мясцовай святліцы. Душой калектыву стала Вольга Закройшчык, былая дырэктар ГOK у Нараўцы.

— Касцюмы атрымалі з Беларусі. Самі ў Мінск за імі ездзілі, 2 500 зл. гміна заплаціла. Мужчынскія кашулі ў падарунку ад Трыкатажнай фабрыкі атрымалі. У гэтай справе вялікую дапамогу прынес Аляксандр Сасновіч з Міністэрства мастацтва Беларусі. Зараз намі займаецца Пятро Скепка. Як вярнуўся са Злучаных Штатаў Амерыкі, мы яго прынялі пад свае крылы, — гаворыць Вольга Савіцкая.

Кіраўніком „Нараўчанак” з'яўляецца Анна Карэтка, радная Нараўчанскай гміны. У час канцэрта паспяхова выступала ў дуэце з Пятром Скепкам. Арганізацыйнымі справамі займаецца Вольга Савіцкая. Пospехаў (ад пачатку існавання па сённяшні дзень) дабіваецца Зінаіда Пацэвіч, нястомны сейбіт народнай песні. Гэтыя жанчыны з шасцёркамі сяброўкамі стварылі дружную сям'ю і зачароўваюць сваімі галасамі публіку. Чаромхаўскім пенсіянерам яны таксама спадабаліся. Затым да новай сустрэчы на канцэртах!

Уладзімір СІДАРУК
Фота аўтара

У бельскіх краязнаўцаў

Бельскім аддзелам Польскага турыстычна-краязнаўчага таварыства, найстарэйшай турыстычнай установай у горадзе, ад 1988 года кіруе энергічная Тамара Кердалевіч. За той час наладжана каля трыццаці экскурсій у горы, над мора, у Варшаву і Ольштын. Выдадзена буклет пра прыгажосць Бельска, каб жыхароў краіны заахоціць да знаёмства з ім. У аддзеле працуе сёння траіх экскурсаводаў — гэта зусім мала, бо калісь працавала іх каля дваццаці. Няма цяпер ахоўнікаў прыроды, няма апекуноў помнікаў культуры. Улады горада забралі таварыству Дварок Асмольскіх на Галавеску, з якога быў калісь даход.

Андрэй ГАЎРЫЛЮК

Добра адначылі

Гурток Праваслаўнага брацтва св.св. Кірылы і Мяфодзія, які дзейнічае пры Свята-Троіцкім саборы ў Гайнаўцы, з дапамогай мясцовага прыхода і фінансавай падтрымкай гарадскіх улад з 2 па 13 ліпеня 2001 года наладзіў адпачынак для дзяцей з гайнаўскіх маламаёмных сем'яў.

26 дзетак, якіх падабралі настаўнікі Божага закону, вельмі ахвотна прыходзілі на заняткі, якія вялі выпускніцы Гайнаўскага белліцэя Эмілія Шпілько і Кацярына Заброцкая. Усе сустрэчы распачыналіся з малітваў і снадання, а пасля свяшчэннікі — а. Славамір Хвойка, а. Мікалай Кулік, а. Андрэй Буслоўскі або іншыя асобы вялі кароткія заняткі па Божым законе, знаёмілі вучняў з хрысціянскімі абавязкамі, а ў царкве тлумачылі ход багаслужэнняў. Дзеткі рашалі крыжаванкі, спявалі песні або рысавалі. Арганізатары амаль кожны дзень планавалі экскурсіі або заняткі на гарадскім стадыёне. Дзеці ездзілі на веласіпедах у Крыначку, наведвалі вайсковую часць, якая знаходзіцца на паўднёвым захадзе ад Гайнаўкі, дзе вучняў пачаставалі гарохавым супам і запрацілі на вогнішча. Дзеці ездзілі ў Белавежу, хадзілі ў Паказны запаведнік і Старую Белавежу. Вучні пабывалі ў будынку Пажарнай аховы і знаёмі-

ліся з прыладамі, якімі карыстаюцца пажарнікі ў час тушэння пажараў.

У час спаткання з псіхалагам Ірэнай Сніткоўскай дзеткі знаёміліся з важнымі для іх жыццёвымі вартасцямі і вучыліся, як ставіцца да сяброў і старэйшых людзей. Псіхалаг вучыла як засцерагацца ад дрэнных звычак.

Многа часу адведзена было на падрыхтоўку да „Летняга тэатра”, які паказваўся ў апошні дзень адпачынку. Паглядзець прадстаўленне прыйшлі свяшчэннікі і братчыкі. Спачатку з развітальным словам выступіў пратаіерэй Славамір Хвойка, які падзякаваў членам брацтва найбольш заангажаваным у падрыхтоўку адпачынку. Арганізатарам экскурсіі і ўсяго адпачынку быў старшыня брацтва Ян Андрэюк, а памагалі яму, між іншым, жонка і яго намеснік Нэля Шчука.

Дзеткі дэкламавалі вершыкі і спявалі песні на польскай і беларускай мовах. Усе юныя артысты атрымалі памятку. Мерапрыемства закончылася пачастункам і супольнай гульні.

— Вучні замест бадзяцца па вуліцы мелі ў нас пастаянную апеку. Для многіх дзетак была гэта адзіная прапанова адпачынку па-за домам, — заявіла намеснік старшыні брацтва Нэля Шчука.

Аляксей МАРОЗ
Фота аўтара

Развітанне з дзеткамі прыйшоў аякун брацтва пратаіерэй Славамір Хвойка.

Новая царква над возерам

У нядзелю 29 ліпеня адбылося павячэнне крыжоў на новапабудаваную невялікую царкву св. прарока Ільі ў Новай Луцэ (Нараўчанская гміна), якая распаложана побач Семяноўскага возера. Святую Літургію ўзначаліў мітрапаліт Варшаўскі і ўсяе Польшчы Сава.

У Семяноўскім і Лучанскім наваколлі пабудавалі аграмаднае вадасховішча. З паверхні зямлі зніклі вёскі, м.інш. Лука, Боўтрыкі, Рудня і Буды. Частка жыхароў выехала ў розныя мясцовасці нашай краіны. Частка пасялілася ў Бандарах, Міхалове, Ляўкове, Гайнаўцы і ў Беластоку. На беразе возера пачалі расці дамы Новай Лукі.

У 1998 годзе сюды жыхары перанеслі крыж са старой Лукі. Узнікла задума пабудоваў храм-помнік тым, хто тут астаўся жыць і тым ранейшым тутэйшым жыхарам, якія адсюль выехалі. Капліца мае быць для ўсіх, нягледзячы на веравызнанне, мае ўсіх яднаць, быць родным, святым кутком. Намер жыхароў Новай Лукі адобрыў

настаяцель Стараляўкоўскага прыхода а. Леанід Янкоўскі.

Пачалі шукаць спонсараў, збіраць добраахвотныя ўзносы. На добры пачатак дзесяць тысяч цэглаў дало Прадпрыемства будаўнічай керамікі ў Старым Ляўкове, а дрэва на пабудову даху — Гмінная ўправа ў Нараўцы. Знайшліся прыватныя спонсары літургічных прадметаў, бляхі ды трох крыжоў на купалы новага храма. У керамічнай фабрыцы ў Ляўкове зрабілі семнаццаць акенцаў. Не пашкадавалі свайго часу і намаганняў старшыня Грамадскага камітэта пабудовы капліцы Вячаслаў Каральчук, які зрабіў для царквы адмысловыя дзверы, Марыя Каральчук, Яраслаў Стоцкі, а таксама бацьшкі Стараляўкоўскага прыхода а. Леанід Янкоўскі і а. Міраслаў Троц.

Цяпер блізка да царквы будуць мець жыхары Новай Лукі, Слабодкі, Церамкоў, Навінаў, Міхнаўкі, Бандароў і Рыбакоў.

Тэкст і фота Янкі Целушэцкага

Каб захаваць гармонію

У дзень памяці святых апосталаў Пятра і Паўла, які святкуецца 12 ліпеня, пасля Святой Літургіі мітрапаліт варшаўскі і ўсяе Польшчы Сава асвяціў перабудаваны прыхадскі дом у Дубічах-Царкоўных (на здымку). Уручыў ён ордэны св. роўнай апосталам Марыі Магдаліны III ступені за працу ў карысць Царквы настаяцелю прыхода ў Дубічах, іерэю Славаміру Аўксеціюку і жыхару вёскі Тафілаўцы Грыгорыю Рыбаку.

Настаяцель, іерэй Славамір Аўксеціюк, перанесены быў на прыход у Дубічы-Царкоўныя з Новаберазова 29 лістапада 1995 года. У 1996 годзе зроблены быў капітальны рамонт сцен і даху царквы ў Дубічах, а пасля — рамонт капліцы ў Елянцы, дзе былі таксама распісаны сцены, павешаны восем новых ікон і даведзена вада. Каля царквы ў Дубічах зроблена была агароджа вакол сажалкі, а спадарства Грыгорый і Ірына Рыбакі выканалі са сваіх матэрыялаў драўлянае ўмацаванне над месцам, дзе адбываецца малое асвячэнне вады.

— Пасля рамонтнага праекта мы рашыліся перабудаваць прыхадскі дом. Вельмі ахвотна ўключыліся ў справу парафіяне, бо каля 350 чалавек працавала ў час перабудовы. Парафіяне ўплачвалі таксама па 50 злотых на рамонтныя працы. Падрыхтаваў дом да асвячэння дапамагалі наш прыхаджанін Грыгорый Рыбак, спонсары і добрыя людзі, стараста Сяргей Коўшук і прыхадская рада, — заявіў айцец Славамір Аўксеціюк.

У канцы ліпеня 2000 года сям'я настаяцеля Славаміра Аўксеціюка перайшла жыць у дом спадарыні Параскевы Семянюк і тады пачаліся рамонтныя працы. Кожнага дня пад 10 асоб працавала па 8-9 гадзін. Перабудовай будынка заняўся прадпрыемства Грыгорыя Рыбака. Перабудаваць дом дапамагалі Францішак і Зофія Конэрты з Беластока, якія ад свайго прадпрыемства „Консус” перадалі глазуру і тэракоту на ўвесь дом і Міраслаў Ходак з прадпрыемства „Махо” з Бельска-Падляскага, які перадаў грошы.

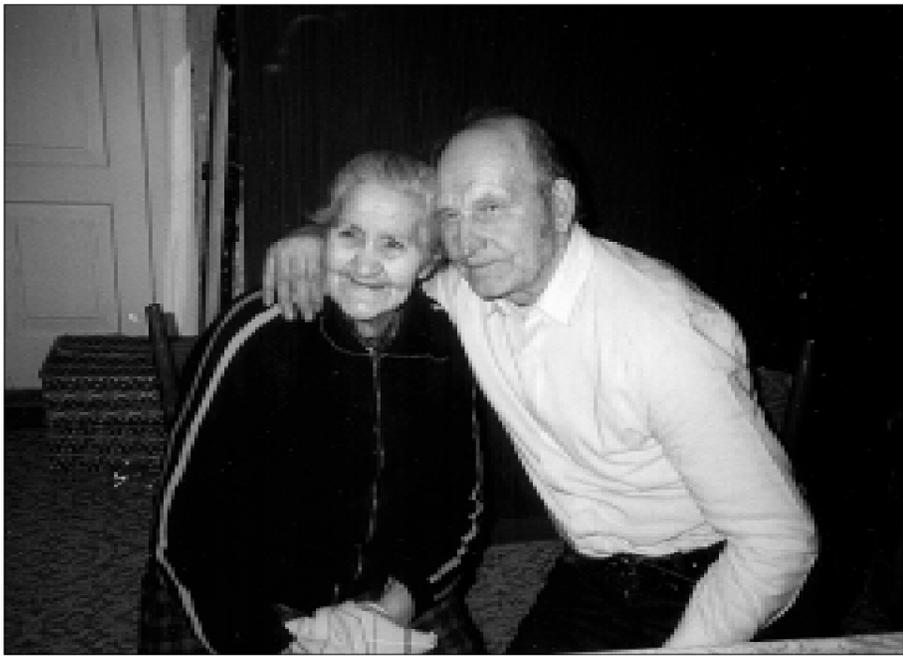
— У момантах арганізацыйных і фінансавых цяжкасцей падтрымліваў нас бліжэйшы, мітрафорны пратаіерэй Мікалай Келбашэўскі. Многа грошай сабралі мы ад прыхаджан, але ўклад ад прадпрыемства Грыгорыя Рыбака быў самы вялікі. Атрымалі мы ад яго дармовыя матэрыялы і часткова рабочую сілу. Хаця да будовы былі ў нас сабраны грошы, то іх не хапіла. Зараз мы крыху задоўжаныя, — сказаў айцец Славамір Аўксеціюк. — Хаця з эканамічнага боку наш праект не быў апраўданы, але варта было крыху больш паклапаціцца, каб захаваць побач царквы гармонію паміж домам і дрэвамі.

Зараз драўляны будынак, які выглядае адклікаецца да мінулага, стаіць побач царквы і садка. Поблізу яго вядзецца рамонт музейнага будынка, у якім раней знаходзілася Пачатковая школа ў Дубічах-Царкоўных. Архітэктура абодвух будынкаў падобная.

Аляксей МАРОЗ
Фота аўтара

Аркадзь Бяроза

Аркадзь Бяроза з жонкай Любай.

Гэты цудоўны і шчыры беларус нарадзіўся 14 красавіка 1926 года ў вёсцы Тапаркі ў Кляшчэлёўскай гміне. Яго бацька Сцяпан гаспадарыў на дваццаці гектарах зямлі і таму дзіцячыя гады Аркадзя былі цяжкія, бо праца ганіла працу. Хаця быў дзіцём, аднак мусіў дапамагаць бацькам у сялянскай працы і пасвіць коней, быдла і нават свіней.

Вёску Тапаркі летам 1927 года напаткала вялікае гора, бо ў выніку гульні дзяцей запалкамі ўспыхнуў вялікі пажар. Вёска згарэла датла, бо ўсе будынкі былі пад саломай і стаялі ў цеснаце. Хаця санацыйны ўрад прызначыў пагарэльцам вялікія кампенсацыі, аднак усё трэба было распачынаць ад сваіх пяці пальцаў. Таму вёска будавалася ад нуля пяць-шэсць гадоў і нават да самай вайны. Малога Аркашку закрунулі гэтыя клопаты, але ва ўзросце сямі гадоў пайшоў ён у школу ў суседняю вёску Рудуты. Любіў ён кніжкі і веды, таму навука давалася яму лёгка — вучыўся на адны пяціркі. Але далей вучыцца не мог, бо такая была праграма санацыйнай Польшчы — каб беларусы як найменш ведалі.

Людзі ў Тапарках жылі ў паніжэнні і бедна, але па сённяшні дзень у дружбе, а гэта галоўны чалавечы дар. У вёсцы існавала спачатку Грама-

да, а пасля КПЗБ і духа свабоды ад людзей ніхто не быў у сілах вырваць. Некаторыя больш прагрэсіўныя жыхары куплялі і выпісвалі газеты, а некалькіх, так як Андрэй Баран, нават мелі радыёпрыёмнікі на навушнікі. Людзі прагна слухалі вестак з шырокага свету. Уначы можна было па радыё пачуць Маскву і людзі свята верылі ў тое, што адтуль чулі. Вёску наведваў Дземянюк, шчыры камуніст з блізкай вёскі Сакі. Пад акупацыяй ён хаваўся ў лясах. Хаваўся ён і пасля вайны ад бандытаў „Бурага” і яны заміж яго схпілі ягонага сына і спалілі разам з іншымі ў школьным будынку ў Залешанах у 1946 годзе. Зарыва, крык і энк людзей відаць і чуваць было ў Тапарках, бо гэта блізка. Сёння тых бандытаў улады лічаць героямі, конь можа з гэтага смяцца, але, на жаль, такая праўда.

Аркадзь пры санацыі закончыў толькі чатыры класы. Але восенню 1939 года прыйшлі саветы і наш герой пайшоў вучыцца ў пяты клас у вёску Сакі. Настаўнікі вучылі цікава і на высокім узроўні, аднак вучыцца не давялося доўга, бо ўспыхнула савецка-нямецкая вайна. Праз некалькі дзён прыйшлі ў вёску немцы і ўстанавілі новую ўладу. Акупанты забаранілі дапамагаць савецкім ваенным, жыдам.

Нельга было піснуць лішняе слова або без іх дазволу закалоць свайго вепрука. Хто не падпарадкаваўся фашысцкім загадам, таго чакала смерць, часта страшная. Аркашкаў бацька Сцяпан закалоў аднойчы свінню так, як і ўсе — без дазволу. Нехта далажыў пра гэта немцам і жандары наведлі панадворак Сцяпана Бярозы і знайшлі схаванае мяса. Гаспадара з месца пагналі ў лагер у Бельск-Падляшскі і адтуль ён ніколі не вярнуўся; загінуў праўдападобна ў 1943 годзе.

Цэлы цяжар гаспадаркі зваліўся на хлапчука, таму і не пагналі яго ў Нямеччыну. Старэйшы брат Грыша быў у 1941 годзе прызваны ў савецкую армію; каля Брэста застала яго вайна і там ён загінуў. Астаўся Аркашка са старой маці, чатырма сёстрамі і маленькім брацікам. Па-суседску з імі пасялілася новая сям’я Юрчыкаў з-пад Баранавіч: бацькі Гаўрыла і Параскева і дзве прыгожыя дачкі Ніна і Люба. Параскева, родам з Малінікаў, у бежанстве ў Расіі выйшла замуж за Гаўрылу і з ім прыехала на яго радзіму пад Баранавічы. Сям’я жыла ў нейкай лясной вёсцы, з якой немцы іх выгналі. Людзі гэтыя знайшлі пастаяннае прыстанішча ажно ў далёкіх Тапарках. Жыхары вёскі палюбілі новую сям’ю і як маглі, так дапамагалі. Найбольш дапамагаў малады сусед Аркадзь — статны ўжо і прыгожы кавалер...

Вайна скончылася і настала новая ўлада, якая не дзяліла людзей на катэгорыі і расы. Беларусы маглі выбіраць жыццёвы шлях. У 1946 годзе Аркадзь жэніцца з суседкай Любай. Яе сястра Ніна хутка выйшла замуж у Бельск-Падляшскі. Бацькі дзяўчат на радзіму — у БССР — не адважыліся вярнуцца і спакойна дажылі да смерці побач сваіх дзяцей і ўнукаў. Добра помню гэтую сям’ю, бо я ўжо быў пісьманосцам. У Аркадзі і Любы нарадзілася ажно дзесяць дзяцей: восем сыноў і дзве дачкі — усе яны здольныя і прыгожыя. Толькі адна дачка Зоя выйшла замуж у сваю вёску і гаспадарыць, а апошнія паканчалі сярэднія і вышэйшыя школы і занялі высокія пасады.

Недзе ў сямідзесятых гадах ўначы згарэла хата і ўсё, што было ўсярэдзіне; добра, што сям’я ўспела ўцячы з агню. Трэба было зноў напінацца, каб усё паставіць на ногі. Дзядзька Аркадзь цёпла ўспамінае дубіцкіх бап-

тыстаў і іх колішняга пастара Кузьму Анапрыюка, якія першыя дапамагалі пагарэльцам і падарылі неабходнае ў жыцці.

Некалькі гадоў таму сям’ю Аркадзі і Любы напаткала вялікае гора, бо нечакана памёр іх найстарэйшы сын Яўген. Быў ён калісь дырэктарам школы ў Старыне, а пасля коратка вучыў і ў Дубічах-Царкоўных. Быў ён дасканалым педагогам, настаўнікам і патрыётам роднай зямлі. Перад смерцю жывіў ён з сям’ёй у Белавежы. Шкада такога чалавека.

Іншы сын Аркадзя і Любы, Міця, рашыў быў стаць земляробам. Пабудаваў сабе вялікі дом праз вуліцу ад бацькоў, ажаніўся і гораха ўзяўся за гаспадарку. Але аднаго лета была вялікая засуха і збожжа не ўрадзіла. Малодому гаспадару апусціліся рукі, пакінуў ён родны парог, выбраўся ў Беласток, дзе стаў на службу ў міліцыю, а пасля паліцыю. Сёння жыве ён добра і не шкадуе свайго рашэння. Але ягоны бацька вельмі доўга перажываў гэта, бо сына паставіў шыкарны дом, прасторную абору, хлявы, купіў трактар і ўсе сельскагаспадарчыя машыны і прылады.

Цётка Люба сёння хворая. Усяго ёй хапала, а з неба манна не ляцела. Трэба было выкарміць, вывучыць і даць апеку дзесяцярэм дзецям. Але сёння можа ганарыцца імі і ўнукамі, якія часта наведваюць сваіх дзядулю і бабулю.

Аркадзь Бяроза мае фенаменальную памяць. Ведае на памяць усе вершы, якія вывучыў у польскай і савецкай школах. А найлепш любіць паўтараць беларускія вершы. Такіх людзей я не сустракаў. Гэта шчыры беларускі патрыёт. Любіць ён чытаць „Ніву”, шануе родны часопіс і ўсё, што беларускае. Ён любіў таксама чытаць „Парнасік” і хваліў мае вершы (не хвалюся). Апрача вершаў Аркадзь Бяроза ведае шмат беларускіх, украінскіх, рускіх і польскіх песень. Мае ён прыгожы голас і найчасцей спяваў сваю любімую песню „На опушцы леса стары дуб стоіць”. Толькі адзін дзядзька Аркадзь змог мне перадаць змест колішняй савецкай песні „Если завтра война”, якую ўсе забылі. Добры з яго чалавек, справядлівы і каб усе такія былі, не пагражала б нам асіміляцыя і заняпад роднага слова.

Мікалай Панфілюк

З успамінаў бацькоў

Бацька мой быў прызваны ў 1913 годзе ў царскую армію. Калі закончыў рэкруцкую службу, яго накіравалі ў вайскавае вучылішча, каб абвучаў кадэтаў. Калі распачалася I сусветная вайна бацька быў у вайсковым вучылішчы і падрыхтоўваў афіцэраў для арміі. Пасля экзаменаў афіцэраў накіроўвалі на фронт і майго бацьку таксама паслалі на заходні фронт. Яму давялося прайсці пяхом Венгрыю, Балгарыю, Чэхію і Югаславію. Калі царская армія пачала адступаць, бачыў тады бацька спаленныя вёскі, жыхароў, якіх падаліся ў бежанства. Бачыў ён і тадышняю усходнюю Беласточчыну, якая была амаль поўнасьцю знішчана. Утрымліваў ён кантакт са сваімі бацькамі, якія апынуліся ў бежанстве ў Сібіры і пражывалі на станцыі Утка недалёка Уткуля. Адступаючы са сваёй арміяй мой бацька апынуўся непадалёк Масквы і там быў дэмабілізава-

ны. Паехаў у Сібір да сваіх бацькоў і там уладкаваўся на працу на г.зв. жалезнай дарозе. Калі ў час рэвалюцыі голад дайшоў і на Сібір, тады бежанцы надумаліся вяртацца дамоў. Там з нашай вёскі ды наваколя было многа бежанцаў і бацька ажаніўся з дзяўчынай з нашай вёскі Надзеяй Андрэюк. Нарадзілася ў іх дачушка ў 1921 годзе, з ёю маленькай вярнуліся яны ў 1922 годзе на сваю бацькаўшчыну, на ўсё спаленае ды парослае пустазеллем. Зрабілі невялічку зямлянку і там пражывалі цэлаю сям’ёю.

Старэйшы бацькаў брат вязджаў у бежанства жанаты і калі вярнуўся адразу асобна пачаў жыць. Найстарэйшая бацькава сястра была замужам у Трасцяны. Неўзабаве памёр дзед і бацька мой як старэйшы пачаў усім кіраваць. Пабудавалі невялікую хату і туды перабраліся ўсе жыць. У бацькі былі яшчэ малодшы брат кавалер ды

сястра паненка. У хаце пачаліся сваркі і маці пайшла за малодшымі. Бацька, пабудаваўшы хлёў, вымушаны быў выдзельць у ім частку памяшкання, зрабіць гліняныя печы і туды перабрацца з двума малымі дзеткамі.

Вельмі цяжка было жыць маім бацькам пасля вяртання з бежанства. Не было чаго есці, трэба было хадзіць жабраваць. І будавацца. І поле карчаваць. Да таго яшчэ і ўлада была непрыхільна настаўлена, баялася, што людзі вярнуліся з бежанства насычаны духам камунізму. Мой бацька яшчэ перад войскам вучыўся цяслярству ў Калейніка ў вёсцы Лешукі і гэта яму прыдалося ў жыцці. Вярнуўшыся з бежанства будаваў сабе і падзарабляў будуючы людзям.

Няраз бацька ўспамінаў цяжкія гады пасля вяртання з бежанства. У вёсцы толькі тры хаты цудам уцалелі ад пажару, а хатнія прылады, плугі ці бораны, усё пазабіралі католікі, якія не падаліся ў бежанства. Людзі тады многа добра закопвалі ў зямлю, але вяр-

нуўшыся ўбачылі толькі пустыя ямы. Не было нават каму паскардзіцца, што нешта свайго пазналі ў каго-небудзь. Санацыйная паліцыя толькі і сачыла, каб дзе-небудзь злавіць камуністаў ды пасадзіць іх у турму.

У маіх бацькоў нарадзілася шасцёра дзетка, дзве мае сястры памерлі маленькімі, а нас чацвёрта перажыло. На трацяку зямлі, г.зн. 8,42 гектараў, бацькі не маглі разжыцца, бо зямля была слабенькая — V і VI класаў. Так мы пражылі ў хаце-хляве і другую сусветную вайну. У 1951 годзе пабудавалі хату на пачатку вёскі і ў 1952 годзе перабраліся туды жыць.

Няма ў жывых маіх бацькоў, найстарэйшую сястру забіў п’яны шафёр па вуліцы Браніцкага ў Беластоку. Праляжала яна тры тыдні ў бальніцы беспрытомная і памерла. Старэйшага брата ў 1947 годзе забіла рэакцыйнае падполле „Бурага”. Ягоную магілу па сённяшні дзень не магу знайсці. Цяпер у жывых асталося нас дваіх — старэйшая сястра і я.

Мікалай Лук’янюк

Цёплае вываржэнне

Нядаўна даваў я аб'яву ў беластоцкую штотдзёнку і бачыў, як канторшчыца адмовіла аднаму наведвальніку прыняць аб'яву. Прычынай адмовы была завуаліраваная ў тэксце аб'явы непрыстойнасць. Рэдакцыя штотдзёнкі сочыць за тым, каб не абураць сваіх чытачоў нават завуаліраваным непрыстойным зместам. Справы прыстойнасці памяшчаемых на старонках тэктаў турбуюць таксама рэдактараў і чытачоў іншых газет. Нядаўна і ў нашу рэдакцыю прыйшоў ліст Тамары Лаўрэнчук („Ніва” н-р 27), у якім заклікала яна згаданую справу; справа датычыла выказвання Мікалая Панфілюка на тэму славутага выступлення Яна Сычэўскага ў Мінску.

Мікалай Панфілюк адгукнуўся вокаменна. Быў гэта бліцкрыг, свайго роду акцыя *варвароса*. На жаль, нават без рэкамендацый спадарыні Лаўрэнчук, той водгук немагчыма вынесці на нашы старонкі з-за згаданага патрабавання прыстойнасці. У спадара Панфілюка вулканічны характар і на сваіх апанентаў ён выкідае кіпучы, а нават і цёплы вываржэнні. Лепш зарыентаваны чытачы ведаюць, у чым справа, а тым, што не ведаюць, трэба высветліць. Зраблю гэта я, таму што менавіта мне кіраўніцтва рэдакцыі даручыла апрацоўку дасылаемых спадаром Панфілюком тэктаў і я ў адносінах да іх выконваю цэнзарскую функцыю; магчыма, што ва ўяўленні некаторых чытачоў я ў гэтай справе праяўляю празмерную талерантнасць.

Мікалай Панфілюк з'яўляецца актыўным карэспандэнтам нашага тыднёвіка на працягу бадай усіх ніўскіх гадоў. Многія карэспандэнты прыходзілі і адыходзілі, а ён спадарожнічае нам увесь час, таму і згаданая спадарыня Лаўрэнчук наша прывілея яму. Выношу на нашы старонкі ягоныя допісы фактаграфічнага характару; думаю, што гэта не павінна нікога здзіўляць. Але выношу таксама і пэўныя ягоныя высновы, якія могуць выклікаць не толькі адно здзіўленне...

Мікалай Панфілюк не мае вялікай адукацыі. Умее ён чытаць і прагна стараецца паглынаць усе весткі з шырокага свету, тыя весткі ён тлумачыць на свой спосаб і тое тлумачэнне даверліва і адважна прысылае нам. Гэта светаўспрыманне „простага вясковага чалавека”. Выносіць ён прыгаворы на гістарычныя падзеі, на літаратурную творчасць, на навуковыя даследаванні, на выказванні палітыкаў, на ўсё. І не церпіць ён розных „філосафаў” па тых пытаннях. Займаючыся фрагментарна ўсім, чым папала, ён не адчувае патрэбы камасацыі тых усіх ведаў, а мо ён папросту ўжо не ў змозе гэта зрабіць. Таму ягоныя смелыя суджэнні незладжаныя і часта кур'ёзныя. І вось тыя яго кур'ёзныя высновы, заміж не менш кур'ёзных рэкордаў Гінеса, я прапаную выносіць чытачам, хаваючы, вядома, найцяплейшыя вываржэнні. Усе свае, нават узаемна супярэчлівыя выказванні, начытаны рознымі чытанкамі Мікалай Панфілюк лічыць абсалютнай ісцінай, а ўсялякае аспрэчванне іх даводзіць яго да, мякка кажучы, выбухавасці. Паспыталі гэта на сабе многія летуценнікі, якія думалі завесці з ім палеміку; прыходзіцца і мне вытрымліваць ягоныя гromавяржэнні.

Мікалай Панфілюк з'яўляецца неадродным дзецішчам свайго эпохі. У час, калі ён вырастаў і сталаў, стандарты грамадскіх адносін вызначаў Андрэй Вышыньскі. Складаную праўду жыцця рэгулявалі простыя палітызаваныя лозунгі і стэрэатыпы, якія амаль стопрацэнтна вызначалі ўсе „праўды”, а калі хто ставіўся да іх не надта даверліва, на таго абрушвалася ўся моц пануючых тады прапаганды і юрысдыкцыі. І вось гэтую манеру і за смактаў Мікалай Панфілюк і ў яго ўспрыманні свету на схіле гадоў дарма спадзявацца нейкіх змен. Вось і згадваемыя 95% былі тым любімым лікам, якім тады карысталіся прапагандысты, каб паказаць свет чорна-белым, а і цяпер карыстаюцца ім некаторыя назіральнікі грамадскіх працэсаў. Гэты паказальнік рускамоўнасці Мікалай Панфілюк узяў ад аднаго аўтарытэта, які не з'яўляецца рахункаводам, толькі згаданым назіральнікам і той калястопрацэнтны лік не адлюстроўвае ісціны, толькі з'яўляецца мастацкім прыёмам дзеля фармуліравання вытанчаных тэзісаў. Мікалай Панфілюк пайшоў нават яшчэ далей, пішучы: *Мы ўсе: плячо ў плячо пойдзем за Ім!* [Янам Сычэўскім] — маем і сто працэнтаў!

Нягледзячы на такі пафасны зарок, сумняваюся, ці сам спадар Панфілюк пойдзе за Ім. Справа ў тым, што Панфілюковы сімпатыі эфемерныя. Набліжаюцца выбары і неўзабаве за беспрацоўных Сычэўскага стане змагацца куды больш магутная процьма вяшчальнікаў усемагчымых лозунгаў і ў той гамане голас Яна Сычэўскага чутны будзе як мыш пад венікам. А сам Панфілюк, хаця пастаянны ў манеры, паслухмяны розным „простым ісцінам” з усіх напрамкаў.

Адхілюся я на момант ад Панфілюка ў бок працаўладкавання ў Беларусі. Нядаўна на базары адна жанчына запрапанавала мне папярсы і гарэлку, а я яе спытаў, чаго яна ездзіць у Польшчу, калі ў Беларусі ўсе працаўладкаваны.

— А за што я пракармлю дзяцей? — паставіла яна чарговае пытанне.

Усе ў Беларусі працаўладкаваны, а грошай няма. І каб зарабіць, трэба ехаць менавіта туды, дзе беспрацоўе. Так сама палікі шукаюць заробку не там, дзе ўсім забяспечана праца, а там, дзе беспрацоўе. Нядаўна румынскі прэзідэнт Ян Ільеску наракаў, што ягоны аклад удвая меншы ад акладу беспрацоўнага ў некаторых краінах. Румыны на працягу дзесяцігоддзяў былі нашымі таварышамі.

Вяртаюся да Панфілюка. Ён упэўнены, што 95% [зноў!] выбаршчыкаў, у якіх амаль у кожнага за рукавамі пясок, аддадуць свае галасы на Лукашэнку. Бо яны *халхлы!!! Які народ, такі і прэзідэнт; інакш не можа быць!* Ці ж з патрабаваных спадарыняў Лаўрэнчук даведнікаў можна даведацца, што Аляксандр Рыгоравіч — чубаты і з пяском за рукавамі?!

Каму можа смех, а каму і не да смеху. Але ж выбачайце, не кожнаму трэба быць адразу такім запальчывым як сам Панфілюк. Ёсць на свеце баксёры, але ёсць і такія, што зусім боксам не цікавяцца. Ёсць яшчэ і балельшчыкі і ці ж дзеля іх „Ніва” не можа быць *вельмі абавязана гэтаму чалавеку?*

Аляксандр ВЯРЬЦКІ

Гусіная доля

Свойскія гусі паходзяць ад дзікай шэрай гусі і прыручаны былі чалавекам раней за іншых птушак, праўдападобна ў IX-X стагоддзях да нашай эры. Сведчаць аб гэтым малюнкi ў егіпецкіх пірамідах.

Да нядаўна гусей разводзілі амаль усе вясковыя гаспадыні. Цяпер гадоўляй гусей займаюцца спецыяльныя птушкафермы, якія намагаюцца ў адносна кароткі час атрымаць як найбольш гусінага мяса. У прамысловых фермах 5-месячных гусянят на працягу 3-4 тыдняў адкармліваюць так інтэнсіўна, што мяса іх цела павялічваецца на 25-50 працэнтаў. Вядзецца таксама насільнае адкармліванне, у выніку якога гусіная пачонка дасягае 0,5-1 кілаграма вагі.

Яшчэ ў 1970-х гадах Польшча ў гадоўлі гусей займала перадавую пазіцыю. Цяпер на лугах гусей амаль не відаць.

Міхал МІНЦЭВІЧ
Фота з архіва

Канец свету?

На працягу двух тыдняў у Бельску-Падляшскім дайшло да шэрагу нешчаслівых выпадкаў. Невялікі горад, які маладыя людзі завуць часам „вёхай”, стаў месцам вялікіх сямейных трагедый.

Першая датычыць маладога чалавека, які, вяртаючыся дахаты, некалькі кіламетраў перад Бельскам, каля Пілік, страціў валоданне над машынай. Празмерная хуткасць на крутым павароце давала да таго, што машына ўрэзалася ў бар'ер. Шафёр не здолеў выбрацца з аўтамабіля, не ўдалося яму памагчы іншаму вадзіцелю, які праязджаў каля месца катастрофы. Электронныя замкі зашчоўкнуліся і малады чалавек згарэў.

Другое няшчасце спастігла 38-гадовага мужчыну, які страціў працу ў бельскім заводзе „Ухвыты”. Цяжкое матэрыяльнае становішча сям'і, прыгнечанасць і брак веры ў свае сілы давалі да таго, што мужчына стаў піць запоем. Давёў ён сябе да такога стану, што пасля двух тыдняў памёр ад атручэння алкаголем.

Чарговая трагедыя сустрэла маладо-

га мужчыну, які выкінуўся з коміна Цеплацэнтралі. Таксама закончыў жыццё самагубствам іншы мужчына, які па невядомых прычынах павесіўся.

Аднак найбольшая трагедыя спастігла сям'ю маіх знаёмых. У яе выніку трое дзяцей сталі круглымі сіратамі. Бацька гэтай сям'і ў нецвярозым стане забіў сваю жонку. Недавер і слёзы паяўляліся ва ўсіх людзей, якія даведліся аб трагедыі.

Апошняя нешчаслівае здарэнне адбылося 20 ліпеня. Пяцёра маладых людзей ехалі на „Басовішча”. Не даехалі. У разбітай машыне двое згінулі на месцы, трое з цяжкімі траўмамі трапілі ў шпіталь.

Большыя задаюць сабе пытанне: ці гэта канец свету? Маладыя людзі рашаюцца пакончыць жыццё самагубствам, або поўныя веры ў свае сілы бравіруюць за рулём. Да чаго гэта вядзе? Ці нідзе нельга быць бяспечным, ці бацькі будуць дрыжаць на гук кожнага тэлефонага званка? Што будзе далей?..

Паўліна ШАФРАН

Пажылым людзям

Адзел Польскага саюза пенсіянераў, рэнтыстаў і інвалідаў у Бельску працуе ад 1960 года. Ад 1995 года кіруе ім Стэфан Іванюк. Цяпер адзел налічвае семсот членаў. Рада аддзела арганізуе сваім членам дзве-тры экскурсіі ў год, пераважна летам і восенню. Ладзілі за межыня экскурсіі ў Вільню, Трокі, Львоў і Пачаеў. Ездзілі таксама ў Вар-

шаву, Аўгустаў, Драгічын і ў грыбы. Штогод ладзіцца святкаванні Дня жанчын, а кожны тыдзень адбываюцца сустрэчы сеньіраў у Доме культуры жылкааператыва. Клубам сеньіра кіруе энергічная Яўгенія Дзмітрук; ладзіць яна супрацоўніцтва з такімі ж клубамі з Гайнаўкі і Сямьтыч.

Андрэй ГАЎРЫЛЮК

Ніва ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

Выдавец: Праграмавая рада тыднёвіка „Ніва”.
Старшыня: Яўген Мірановіч.
Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofska 27, skr. poczt. 149.
Тэл.факс: (0 85) 743 50 22.
Internet: <http://www.kurier-poranny.com/niwa>
E-mail: niwa@kurier-poranny.com

Zrealizowano przy pomocy finansowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
Галоўны рэдактар: Віталь Луба.
Сакратар рэдакцыі: Аляксандр Максімоў.
Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрацюк-Свярубская.
Публіцысты: Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шафран.
Канцэлярыя: Галіна Рамашка.

Камп'ютэрны набор: Яўгенія Палоцкая, Марыя Федарук.
Друкарня: „Orthdruk”, ul. Składowa 9, Białystok.
Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.
Prenumerata: 1. Termin wpłaty na prenumeratę na IV kwartał 2001 r. wpływa 5 września 2001 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocz-

towe na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.
2. Cena prenumeraty na IV kwartał 2001 r. wynosi 19,50 zł.
3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 84,00; pocztą lotniczą Europa — 96,00; Ameryka Płn., Płd., Środk., Afryka, Azja, Australia — 120,00. Wpłaty przyjmuje „RUCH” S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa. Nr konta PBK S.A. XIII Oddział Warszawa 11101053-16551-2700-1-67.

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 2,80 zł, a kwartalnie — 36,40 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 4,10 (kwartalnie — 53,30), pocztą lotniczą: Europa — 4,70 (61,10), Ameryka Płn., Afryka — 5,30 (68,90), Ameryka Płd., Środk., Azja — 5,90 (76,70), Australia — 7,70 (100,00). Wpłaty przyjmuje Rada Programowa Tygodnika „Niwa”, Białystok, ul. Zamenhofska 27, nr konta PBK S.A., I Oddział Białystok, 11101154-401150015504.

Ніўка

У нашым стагоддзі на змену тэлевізійнай хутчэй за ўсё прыйдзе культура кампютарная...
<http://anekdotov.net/pic/photo/>

„Даўціны” Андрэя Гаўрылюка

Андрэя, слаўнага поспехамі ў жанчын, зайздросныя сябры пытаюць:

— Што ты робіш, што яны так за табою бегаюць?

— Я? Нармальна, пешчу іх па жываце.

— Мы таксама песцім, але за намі не бегаюць...

— Бо я ад сярэдзіны!

***

— Спадар Андрэй! Што з вамі сталася? Былі вы тоўстым, а цяпер сталі худым, былі высокім, а цяпер...

— Я не Андрэй!

— Дык імя вы памянлі?!

***

Да лекара прыходзіць хворы:

— Многа курыце? — пытае ўрач.

— Бо што?

— Курэнне скарачае жыццё...

— Дурнота! Старажытныя грэкі не ведалі тытуню і ўсе да аднаго памерлі.

***

У аптэцы:

— Тызень назад купіў я ў вас пластыр ад рэўматызму...

— Памятаю! Хочаце яшчэ нешта?

— Так, нейкі сродак, каб пазбыцца таго пластыру.

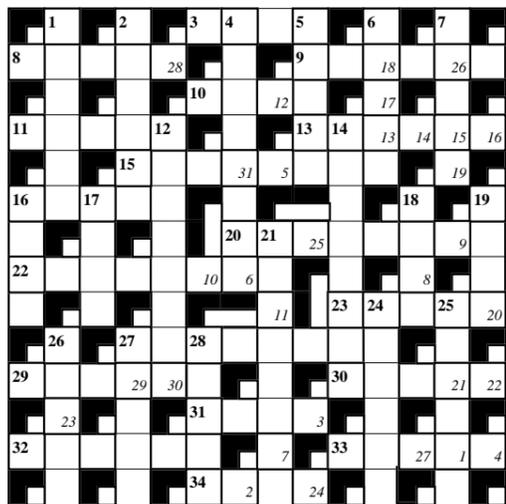
***

Дзве сяброўкі пра трэцюю:

— Яна сказала, што важыць сорок пяць кілаграмаў.

— Бо пустая ўсярэдзіне.

Крыжаванка

Гарызантальна: 3. калючае пустазелле, 8. зярністая прыправа з горкім, пякучым смакам, 9. жрэц-прадказальнік, 10. чалавек іншай веры ў мусульман, 11. крылаты конь. сімвал паэтычнага натхнення, 13. гумка для сцірання напісанага алоўкам, 15. малыя піражкі на чыненя мясным або рыбным фаршам, 16. штучнае рэчышча, напоўненае вадой, 20. рыхтуецца да навуковай дзейнасці ў вышэйшай навуковай установе, 22. навука аб метадах навучання, 23. горад на поўдні Турцыі, 27. вельмі рухавы чалавек, 29. невялікая стракатая птушка сямейства вераб'іных, 30. рака ў Славакіі, 31. пад'ёмная машына з кабінай для вертыкальнага перамяшчэння, 32. востразаразная кішэчная хвароба, 33. кракаўская рака, 34. месца заслоненае ад сонца.

Вертыкальна: 1. планета між Меркурыем і Зямлёй, 2. мяккая мэбля для сядзення і ляжання, 4. смелы чалавек, 5. Яўгеній, савецкі даследчык напалеонаўскай эпохі (1875-1955), 6. народнасць у заходняй Сібіры, 7. салодкі здобы пірог цыліндрычнай формы, 12. марская рыба, якая ўжываецца ў ежу ў засаленым відзе, 14. доўгі рад пакояў у грамадскіх будынках, 16. левы прыток Волгі, 17. графічны знак для запісу музыкі, 18. чорны налёт у коміне, 19. міжземнаморскі вулкан, 21. медны духавы музычны інструмент, 24. горад на поўначы Аўстраліі, 25. нашэсце ворага, 26. зорка Вялікай Мядзведзіцы, 27. вялікая афрыканская рака, 28. вялікі і пышны будынак.

(Ш)

Рашэнне крыжаванкі складуць пазначаныя курсівам літары. Сярод чытачоў, якія на працягу месяца прышлюць у рэдакцыю правільныя адказы, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку з 26 нумара

Гарызантальна: следчы, Несцер, літара, Акра, клан, Багдановіч, сані, каза, канькі, Атбара, прашча.

Вертыкальна: сляпак, Чылі, Нера, Ерван, Тайханшань, Рабані, клічка, Сакрат, задача, кара, Кіпр.

Рашэнне: **Сцяпан Некрашэвіч.**

Кніжныя ўзнагароды высылаем **Міхалу Байко** з Беластока і **Лявону Федаруку** з Рыбалаў.

След мужчыны

Вось уся наша самцовасць мужчынская: хочам паказацца большымі, прыгажэйшымі ды магутнейшымі, чым мы ёсць па сутнасці. Напінаемся, распускаяем каляровыя хвасты, напышліва „якаем” — я, я, я! Калі нас не заўважаюць вышэйшыя, то хоць, каб такія як мы — значым тады месца, як той кот. Сікну сюды — тут мая тэрыторыя. Мае інтарэсы. А паколькі ва ўладах краін ды згуртаванняў краін стаяць адны мужчыны, то вядома, чым пахне палітыка. Самцовымі сікунамі. Паскудствам нялюдскім. А калі нават і жанчына гэтым займаецца, дык такая яна прыгожая, як Мадлен. Мяшанка лысага амерыканскага арла са скулсам. Так умець араматызаваць палітыку, што той, хто нюхне, дык дурнее зусім! Як ап'янецца і палітыкі, і медыя, і просты чалавек, які ва ўсё гэта верыць. І ідуць людкове, як зомбі, на магічны кліч. Забіваць куляй, бомбай, хіміяй, рэдка ўласнымі рукамі. Бо стрэл паскудным рэчывам, якое атручвае ўсё наваколле, на адлегласць. А хлопцы зяўсёды любяць бавіцца ў вайну. А сёння — забіванне гэта ліквідацыя адным націскам на кнопачку.

Гульня камп'ютэрная. Вось якія мы, мужыкі, паны над стварэннем, як той наш продак Адам. Госпад Бог кланіраваў з рабра Адама Еву. Здаецца, таму, каб змайстравыць з племя чалавечага, якое сам ствараў сабе на клопат, штосьці лепшае. Але мы, Адамы, ад пачатку свету ведаем, хто мае моц. Той мае ўладу, хто мацнейшы. Або хітрэйшы.

І што, кажа мая Агата, мо я, Вандал, не мужчына? Ну, час ад часу гэтак і кажа, што з мяне ніякі мужчына. Зарабляюць жа людзі, або пенсіі ў іх нармальныя. Ёсць мужыкі, зусім як не мужыкі, што і дзіце перавінуць, і смецце вынесуць,

Тэлевізар

Тэлевізар у беларускай хаце стаіць у найвыгаднейшым месцы, на покуці — дзе раней віселі абразы. *Тэлевізар* цалкам прыцягвае на сябе ўсю ўвагу. Калі раней людзі дзяліліся гэтай увагаю між сабою або бавілі час за кнігай, сёння яны загіпнатызавана ўтаропіліся ў *тэлевізар*, у „яшчык”, у „мутнае вока”. Некаторыя знаходзяць у сабе сілы вырвацца з гэтай аблуды — прынцыпова не глядзяць *тэлевізар* або нават выкідаюць яго — часам і праз акно. Аднак такім людзям *тэлевізар* і так нічым бы не пагражаў.

Часта чуюцца справядлівыя нараканьні, што беларусы — дэнацыяналізаваны народ, ня ведаюць і не шануюць сваёй гісторыі, мовы, культуры. Велізарную ролю ў гэтым нацыянальным заняпадзе адыграла і надалей адыгрывае татальнае панаванне ў *тэлевізійнай* прасторы Беларусі расейскіх *тэлеканалаў*. Яны выхоўваюць ужо трэцяе пакаленне жыхароў Беларусі. Беларуская *тэлевізія*, што ніколі не задумвалася як нешта адметнае і самабытнае, выглядае як пародыя на расейскую і ніякай канкурэнцыі ёй скласці ня можа.

і згатуюць не толькі гарбату. І чулівыя, як бабы, прытуліць умеюць, пашкадаваць, а на фільме слязу пусцяць... Не, мужчыны плакаць не могуць. Права на тое не маюць. Ад маленства ім, тысячагоддзямі, такое дзяўблі ў хлапецця і мужчынскія галовы, дык і маем тое што маем: цывілізацыя ад матрыярхату пайшла ў другі бок, амаль да самаліквідацыі. Пераможцы перамаглі культуру, тэхніку, медыцыну. Ад каменя вернемся да каменя. Калі будзе яшчэ да чаго вяртацца.

— Ты пішаш такое тутака, — глянупа цераз маё спрацаванае плячо Агата на маю пісаніну, — што я падазраваю: хочаш яшчэ больш спадабацца сваім усім сімпатыям, кабеткам! А мужчыны зноў скажуць, што Вандал, мабыць, баба. Не правакуй!

— А што!.. Усё кажаш, што з мяне ніякі не мужчына! А хто смецце выносіў учора і сёння? А хто біў кураціну на катлеты!?

— Вы, мужыкі, толькі і біць умеце!

— Ці я цябе, Агата, калі чапаў?

— Як малы быў, то ў Орлі на фэсце мяне ўшчыпнуў.

— Во, бачыш, не хацеў, а ўшчыпнуў.

— Не хацеў?!

— А што, думаеш, табе было больш прыемна, як мне, што так цябе хлопчык

падчапляе? Іначай быць не можа. Пераможцы бяруць усё. Мужык мае шчыпаць, тузаць за косы, выбіваць зубы суперніку, каб не лез на яго тэрыторыю... З хлопцамі так заўсёды...

— Мо і добра, што сына ў нас няма...

Тут мяне ўзяло. А што, не пастараўся? Дом не паставіў (ат, кватэру купіў, ды што гэта за дом!), сына не нарадзіў!.. Але дрэў я насадзіў пару тысяч. Каб мы так усё, людзі, дык мелі б другія Амазоніі, кіслароду ўдосталь, і ніякія азонныя дзіркі нам, зямлянам, не пагажалі б. І каб той характар памянць, той, чалавечы.

Вандал АРЛЯНСКІ

Нават беларускае савецкае слова *тэлебачаньне* — гэта калька з расейскага „телевидение”, гібриднага перакладу з заходніх моваў.

Тэлевізар зняў сваё месца ў палітычнай, сацыяльнай і матэрыяльнай культуры беларусаў. На золку *тэлекультуры*, у 60-я гады, калі *тэлевізары* былі рэдкасцю, суседзі й знаёмыя сыходзіліся на *тэлевізар*, прыбраўшыся, нібы ў тэатар. *Тэлевізар* стаў хадавым прадуктам беларускай прамысловасці — добра купляліся нашыя „Нёманы”, „Віцязі”, „Гарызонты”. Беларуская апазыцыя марна дамагаецца часу ў *тэлеэтры*, часам дзеля гэтага нават хадзілі *браць тэлевізію*, а ўлады ўпікаюць апазыцыю, што, маўляў, ёй — абы зрабіць *карцінку для заходніх тэлеканалаў*.

У наступным стагоддзі на зьмену *тэлевізійнай* хутчэй за ўсё прыйдзе культура кампютарная, што можа яшчэ болей паглыбіць створаную *тэлевізійнай* сацыяльную праблему — адчужэнне паміж людзьмі. Застаецца толькі заклікаць самых сябе і ўсіх навокал — замест *тэлевізара* давайце часцей глядзець у вочы сваім блізкім.

Сяргей ШУПА

(Паводле часопіса «*ARCHE*», 7/2000)